

KRIZ GONA. GORY

Vsebina 3. zvezka:

Avete!	81
Dr. Josip Jeraj: Nova orientacija	83
Aleš Stanovnik: Akademik in politika	85
R. Bednařik: Zgodovinski obris katoliškega dijaškega gibanja v Sloveniji	87
Giovanni Papini: Molitev h Kristusu	91
Magajna Bogomir: Narcis	96
Rajko Ložar: K problemu religiozne umetnosti v naši dobi	98
Likovič Joža: Poletni dan	102
Tine Debeljak: Ivan Pregelj v prvi dobi	103
Likovič Joža: Zvečer	107
Božo Vodušek: Prošnja pesem	108
Gogala Stanko: Zborovanje slovenskega katoliškega dijaštva v Ljubljani	109
Furlan Tomaž: Orlovstvo in mi	111

„Križ na Gori“

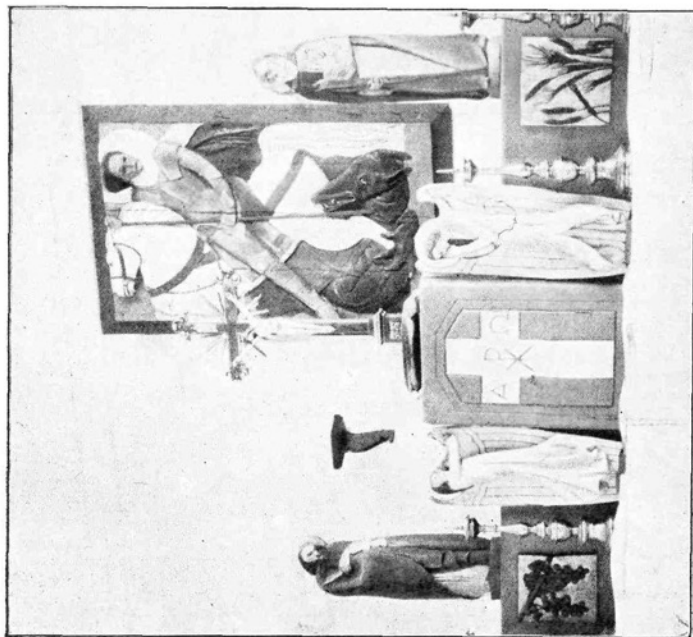
stane od incl. 5. štev. dalje do konca tekočega šolskega leta za dijakke 20 Din, za vse druge 30 Din (ne, kakor je bilo zadnjič pomotoma javljeno, 25 Din). **Cenjene naročnike prosimo, da naročnino poravnajo čimprej**, da bo mogel list izhajati redno. — Uprava: Kolportажni oddelek »Slovenca«, Jugoslovanska tiskarna. Uredništvo: Akademski dom, Miklošičeva cesta št. 5, Ljubljana.

Odgovorni urednik: Anton Vodnik.

Izdaja: **Akademski zvezek.**

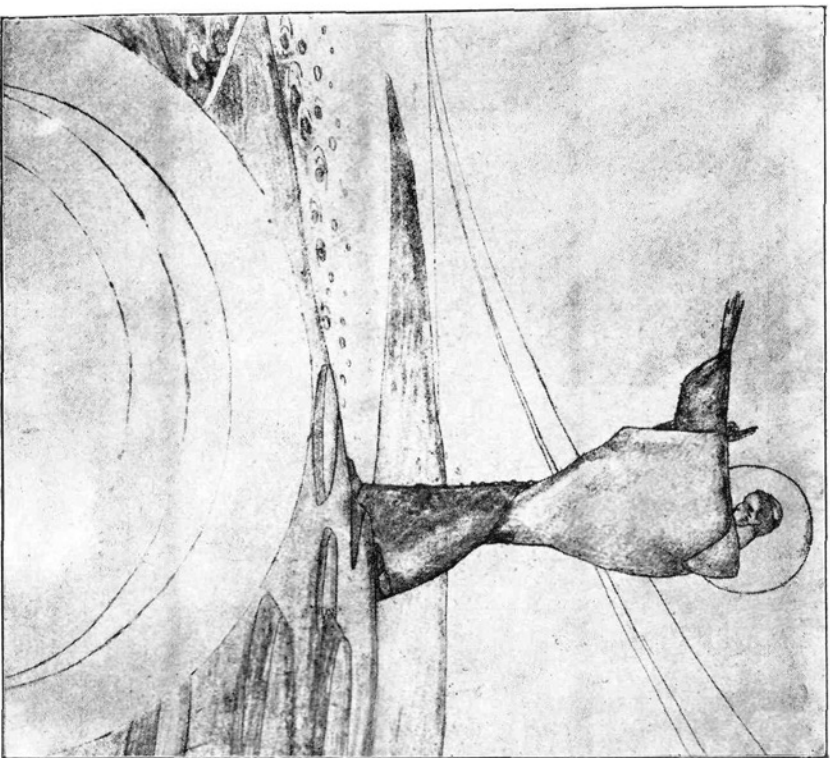
Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

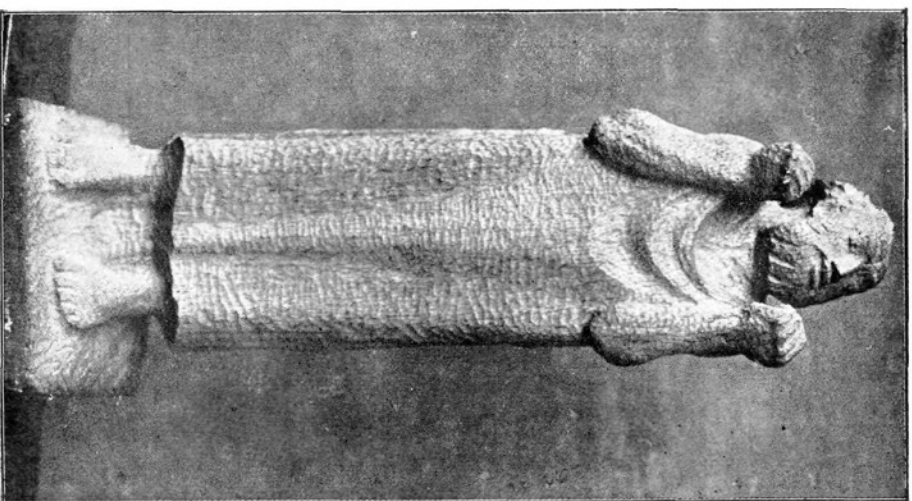
3. Fran Kralj, Oltar (Sela pri Hinjah, Dol.)

4. Karl Schmidt-Rottluff, Pot v Emavs

1. Tone Kralj, Sv. Anton

2. Ernst Barlach, Pridigar iz puščave

KRIŽ NA GORI

GLASILO KATOLIŠKEGA SLOVENSKEGA DIJAŠTVA

Letnik I.

1924/25

Štev. 6—7.

Avete!

Solness: Jaz vam moram nekaj povedati — mene je namreč strah — tako silno strah pred mladino.

Hilda: Mladine se pač ni treba bati.

Solness: Ravno mladine. Zato sem se tudi zaprl in zaklenil. Kajti vi morate vedeti: enkrat bo mladina prišla in tolkla po vratih. Naskočila bo moj dom.

Hilda: Potem bi jaz rekla, pojte, in ji odprite vrata.

Solness: Odpreti?

Hilda: Da. Da bo mladina mogla notri. Čisto izlepa.

Solness: Ne, ne, ne! Mladina — vedite — to je povračilo.

Henrik Ibsen; Stavbenik Solness.

Mladina je povračilo. Za ideale, katerim si se izneveril, za službo trebuhu, ki si ga postavil za boga svojih zrelih let, za osmešeno vero in poteptano ljubezen, ki zaznamuje tvojo pot do uspehov. Mladina terja odgovor za mladost, ki si jo v sebi umoril. Vsi drugi grehi bodo odpuščeni, to je pa greh zoper Svetega Duha, ki si ga pregnal iz templja svoje duše. Z ničemer več ga ne popraviš, svoje mladosti ne moreš nikdar več poklicati v življenje. Maščevali jo bodo nad teboj, ki so izšli iz tvojih ledij. V njih bo oživela lepša in silnejša. Velik si bil in mogočen, toda pred mladino si moral položiti orožje, zakaj ona je usoda.

Koliko bolj pa blagrujem tebe, ki si ostal večno mlad, ki boš ob zadnji uri rekel: »Zdi se mi, kakor da sem se rodil včeraj. Verujem in ljubim svoj poslednji dan kakor svoj prvi in vse ljubim z enako silo. Nikoli se nisem razočaral razen nad seboj, če sem zaradi svoje slabosti bil kriv, da se niso mogli osvoboditi svoje slabosti drugi. Omagal pa nisem, zakaj moja velika naloga je vedno svetila pred menoj in v največjem trpljenju sem užival, da za vsako stvarjo snuje Bog svojo veličastno misel. V njeni luči sem videl za luščino slabosti in podlosti

smehljati se neminljivo lepoto. V svetem strahu sem trepetal pred uganko človeka, ki je njegovo življenje kljub najstrašnejšim grehom posvečeno Nevidnemu. Tako je vsak dan risal predme parolo: Bo boljše! — ker mora biti, če bom boljši in večji sam. V meni je ves svet in z menoj se izpopolnjuje veselje. Z večnim začudenjem zrem sam vase kakor otrok na nedoumljivo igračo. Moral bi umreti brez boli, kakor cvet ovne, pa mi je žal, da ne morem, večno mlad, tudi večno živeti! Ta žalost je znamenje moje nemineče mladosti.

Ti pa — moj drug — ostarelega srca, kako drago si plačal svoje zasluge, uspehe in izkušnje, svojo trezno prevdarnost, nezaupljivo modrost in nepristransko tehtnost! Za dobro iztesane smernice si dal svoje neobjemljive ideale, svoje neukrotljivo hrepenenje obuzdal s programi ogradiš se z umnimi pravili, prodal si poceni svojo mladost in ni ti tesno pri duši! Živ mrtvec si, ki meni, da vladaš, ko predpisuješ drugim z grozečim kazavcem avtoritete, pa ne pišeš nikomur več potov, ne stavljaš več daljnih ciljev, ne vodiš, ne vlečeš! Sam s seboj si zadovoljen, ker ne želiš več nad sebe, k Večnemu, ki gradi po neutešljivi žeji, vedno le navzgor, v neprestani borbi s samodopadanjem, doseženimi smotri, ugaslim stremljenjem; ki zaznamuje svoje sinove s pečatjo neprenehajoče boli, ki je radost neusihajočega porajanja. Zato ti pravim: jalovi, ki pačiš svojo dušo z zavistjo in ljubosumnostjo in si še s seboj zadovoljen!

In bojiš se! Ne hotel bi sedeti na tvojem mestu, ki je tako majhno in ozko in ga moraš še braniti. In vendar ga ne boš obdržal; peroti pa nimaš več, da bi se odtod dvignil. Jaz pa, če bi bil dosegel starost starosti, in če bi bil bogat kakor Krez in če bi me molili milijoni sužnjev — jaz bi vstal in šel mladim nasproti, kadar bi že oddaleč slišal njihove korake, in stopil bi zopet na barijero prvi. Najmlajše bi osramotil. Zakaj mladina je usoda, je življenje, ki rodi novo, je piš viharja, ki ruši v imenu Najvišjega.

Že se maje oder — ali čuješ? Tramovi škripljejo in palača čaka novega stavbenika in zidarjev. Jaz jih čutim in ti jih čutiš.

In hotel bi — že osivel — vstati s svojega loža, ovenčati glavo in hiteti na sprejem njim, ki so moji, ki se jim nisem nikoli izneveril, ki so jaz sam. Naj živim večno v njih, naj jih vsaj spremlja moj blagoslov, če mi imajo upasti roke. Naj bo njihov veseli bojni krik, naj bo tresk in ropot ruševin, ki padajo pod njihovimi udarci, muzika, ki me spremi ob poslednjih urah! V teh zvokih bom slišal izpolnjenje svojih sanj, vteleševanje svojih zasnutkov, izoblikovanje svojega zamisla, nesmrtnost vsega, za kar sem stal v bojni črti vse življenje.

Zate pa bo neusmiljeni grom obsodbe.«

Dr. Josip Jeraj:

Nova orientacija.

O naši dobi pravijo, da je v veliki kulturni revoluciji. To čuti posebno mladina. Zrastla je v dobi in kulturnem ozračju, ki je bilo popolnoma abnormalno in nečloveško. Ves novodobni kulturni razvoj je temeljil v intelektualizmu, enostranski umski prosvitljenosti, ki je bila človeku in njegovim notranjim duševnim težnjam neprimerna in zato protinaravna. Ni čuda, da se je mladina prva uprla temu stanju, da je nastalo mladinsko gibanje, kjer gre kakor en sam velik klic po novi orientaciji. To je klic iz večnosti, klic neizbrisljive božje podobe v neumrjočih človeških dušah, ki ga ne more človeštvo v celoti nikdar trajno zaglušiti.

Vsebina tega preroditvenega mladinskega gibanja je: človek hoče izobrazbe, ki bo človeška. Vsa moderna naša izobrazba ni nič drugega kakor golo znanje, računanje, igračkanje z abstraktnimi, mrtvimi pojmi. Posledica je bila enostranska intelektualna, abstraktna in materialistična civilizacija.

Prava izobrazba pa, ki v resnici odgovarja bistvu človeka, pa mora biti organična, t. j. razvoj vseh človeških zmognosti, ne samo umskih. Ker je človek duševno-telesno bitje, mora imeti duša principat, vendar tudi telo se ne sme zanemarjati. Harmoničen razvoj zahteva tak razvoj človeka, da bo duša forma corporis. Rastlinski organizem se nujno po naravnih zakonih razvija. Pri človeku pa je stvar drugačna. V njem je naravna zakonitost in svobodno nраво-osebno vladanje duše. Duša obvladuje naravno zakonitost telesa in se mora še prosto dvigati nad njo. Oblikovanje telesa postane tako življenska naloga človeka, duševna kultura se mora razodevati tudi na zunaj v telesni kulturi.

Da je moderna kultura v razkroju, je ravno povzročilo napačno pojmovanje o razmerju med dušo in telesom ter na podlagi tega tudi človekovo napačno pojmovanje o svetu in stvareh.

Temeljno naziranje moderne subjektivistične filozofije od Kanta do današnjih časov je v tem, da je ves telesni in stvarni svet kaotičen, da duša in telo ne tvorita naravne celote. Zato mora človeški duh na umeten način prinesiti red, disciplino v ta kaos potom šablonske zunanje navade, pozitivnih zakonov, sile. (Pretirana pruska disciplina je izhajala iz takega nezaupanja v notranjo zakonitost življenja.)

Moderni človek, kakor živi dandanes, ne veruje v enotnost oblike in življenja, kakor jo je tako vekovito izrazila visoka sholastika, ko je trdila, da je anima forma corporis in da vlada naprej določena (prestabilirana) harmonija med dušo in svetom. Srednjeveško filozofsko in življensko načelo, da je svet kosmos, po večnih zakonih urejena celota, nam je danes v dobi relativizma, historicizma in subjekti-

vističnega idealizma tuje. Od Kanta naprej stojimo svetu in svojemu telesu sovražno nasproti. Enostransko postavljamo v svojo dušo središče vse realnosti, resničnost priznavamo le svoji zavesti, ves stvarni svet pa kritično presojava kot fantazijo ali produkt duha. Danes prevladuje mnenje, da je svet plod razvoja, izraz logičnega procesa (Hegel), subjektivna tvorba duha. Vsa ta filozofija je bila najhujši napad na božji svet, ki je dober, resničen, objektivni.

Zato ni čuda, da je ta svet tako reagiral proti temu nečloveškemu modernemu človeku, mu zmešal vse pojme, odpovedal vso pokorščino, zaprl pred njim vse spoznanje svojega bistva.

Nihče ne vé tako malo o bistvu stvari kakor moderni človek, nihče nima tako malo kulturotvornega vpliva, tako malo zmisla za poduhovljenje vsega telesnega, kakor moderni človek. Kritično pretirano nezaupanje človeka do narave in do objektivnih božjih zakonov, ki se zrcalijo v njej, je pritiralo vsako možnost kulture ad absurdum. Vse kar danes imenujemo kulturo, je samo kaotičen boj med ekstremi, ki so zgubili vsako objektivno uravnajočo normo. Skrajni individualizem se druži s skrajnim komunizmom, brutalni nacionalizem s plehkim internacionalizmom, svetobežni pesimizem s skrajnim materializmom. Kar pa še imamo pozitivnega v današnji kulturi, sloni le na tradicionalnih šablonskih navadah, na nujni sili zunanjih zakonov ali na spretni taktiki zunanje organizacije.

Ni čuda, da se idealna mladina, ki je imela nesrečo biti rojena v tem nezdravem času, upira tej lažikulturi. Saj spozna v svoji nepokvarjeni duši, da drži pokonci današnjo kulturo le zunanja sila zakonov in konvencionalnost ter neiskrenost. Zato išče drugačne kulture, izobrazbe, ki bo odgovarjala notranjemu bistvu življenja, in bo izražala pravi organski odnos človeka do samega sebe (telesu) in do stvari.

Njeno prizadevanje je eminentno pozitivno in optimistično, ker temelji v prepričanju, da se izražajo v človeku in vsem kosmosu božje ideje, ki imajo večno objektivno zakonitost. Mladina hoče povdariti nasproti modernemu kaosu, da je ves božji svet kosmos, stvar božjega razuma, zato mora vladati med človekom in svetom zaupanje, harmonija.

To se mora najprej pokazati v razmerju med dušo in telesom v človeku. Duša in telo si ne smeta stati sovražno, ekskluzivno nasproti, temveč duša mora kot višji duhovni princip telo oblikovati po svojih idejah. Ne sme se enostransko vtapljati sama vase, telo pa prepuščati degeneraciji. Posledica takega razmerja bi bila, da bi človek na eni strani postal popolnoma abstrakten, enostransko duševen (pr. Kanta!), na drugi strani pa mora telo brez energičnega duševnega vodstva poživiniti. To sta dva napačna ekstrema, pravilen pa je organski razvoj, da duša poduhovlja telo. Naša mladina se drži tega pravilnega organskega pöta nadvlade in oblikovanja duše

v telesu. Izraz tega njenega hotenja so liturgično gibanje, ritmika, telovadba, kretanje, obnašanje, ki vse gre za tem, da se v poduhovljeni telesnosti izraža duševnost.

Poduhovljenje telesa pa ni njen zadnji cilj; poduhovljenje se razteza na vso naravo, vse božje stvari. Tudi tu sem sega njeno udejstvovanje, ne da po svojem spreminja svet, mu dela silo, temveč da najde v stvareh božje ideje, po katerih je od Boga ustvarjen, in da demonične, razdirajoče, brutalne sile spravlja v sklad. **Tako človek odrešuje naravo**, ker jo poduhovlja in spravlja v red.

Sijajno se je to posrečilo človeku v srednjem veku. Takrat je vladala skladnost med dušo in telesom in potem nje tudi skladnost človeka z vsemi stvarmi. Ves srednji vek s celotno svojo kulturo nam o tem priča: mesta, slog, umetnost, stanovi, šege, obleka, vse to je bilo samo en velik triumf človeka v poduhovljeni naravi.

Srednjeveški človek pa je dosegel vse te uspehe le vsled tega, ker je prostodušno priznal objektivnost narave, samobitnost njenih zakonov. Služil je zakonom božjim, ki so v njej, odkritosrčno jih raziskoval in se jim pokoraval, pa ravno s to službo je dobil tudi vladod nad njo, da ji je znal svoje bistvo vtisniti, kakor se to ni zgodilo nikdar ne poprej ne pozneje.

Današnja mladina se tudi te svoje naloge resno zaveda. Zato hoče najprej služiti. Proti modernemu oboževanju individua priznava službo Bogu, božjim idejam, ki se razodevljejo v vesoljnem stvarstvu.

Prepričani smo, da bo iz takega duha zrastle nova kultura, ki bo izraz duševnega hotenja mladine 20. stoletja. Ne bo tista, kakor je bila v srednjem veku. Čas in razmere so šle naprej, večne pa bodo ostale božje resnice, ki bodo ostale za vse čase vedno isti kvas za rojstvo novih kultur.

Aleš Stanovnik:

Akademik in politika.

(Izvleček iz referata na letošnjem dijaškem zborovanju v Ljubljani.)

Kultura in politika si stojita po mnenju dobrih ljudi — in takih dobričin je tudi med nami mnogo — v nasprotju, nekako tako kot dobro in zlo. Zato je proglašena politika za prijetno hetero, ki je nevredna dobrega in poštenega moža, navdušenega za kulturni zakon. Često se postavlja nasprotje med kulturnim in političnim društvom. Naša društva so menda strogo kulturna, od tega načela niit korak vstran! V koliko je to resnično, potrebno in koristno, naj pove sledeči sestavek.

Ali in kako naj se tudi visokošolec udejstvuje v politiki, to vprašanje je na dnevnem redu. Odgovora in rešitve pričakuje naše vsakdanje življenje, ki zahteva jasnosti tudi v pogledu študentovega zadržanja napram politiki.

Če naj je politika skrb za popolnevanje splošne blaginje, so k sodelovanju poklicani vsi ljudje. Vsled svoje široke naloge posega politika najgloblje v življenje posameznika in družbe. Pri stremljenju za svojim ciljem rabi velikih sil,

njeni izvrševalci pa bistrega duha in odločne volje, ki ne sme kapitulirati niti pred hudomušno usodo. Popolnnevanje splošne blaginje pa ne obstoja le v zboljševanju gmotnega položaja, nego tudi v popolnnevanju vse človeške osebnosti, v zboljševanju poedinčeve narave, zlasti v odnosu do družbe. In zato vpliva politika tudi na človeško duhovno življenje. Delokrog politike in kulture se ne da vsak zase opredeliti, ne da bi medsebojno posegala eden v drugega, ne moremo torej postaviti med nju plotu.

Za dobro, temeljito in dosledno izvrševanje politike je predvsem potrebna široka in trdna osnova, ki je politična znanost, ki je celokupnost vseh države kot najvišje politične tvorbe tikajočih se ved: državno- in narodno-pravne, narodno gospodarske in narodno psihološke vede, sociologije in zgodovine ter zemljepisa.

Umetniški značaj politike se kaže posebno pri praktični politiki — politični taktiki, s katero skuša politik uveljaviti in udejestiti svoj politični program. Tu pride do izraza spoznanje in volja, ki sta bistvo politike kot umetnosti. Politiki uveljavljajo v življenju stranke, ki so organizacije enako mislečih in imajo namen svojo enotno voljo uveljaviti v družbi, kjer se organizirajo in izoblikujejo. Stranke so organizem s posebnim značajem in lastnim življenjem, so država v državi, v demokratično urejeni vladavini bistven element državnega življenja. Sodobna država je brez strank nemogoča. Bistvo demokracije je parlament, država temelji na parlamentu, a stranke so kos parlamenta. Glasove, ki jih parlament potrebuje, dobavljajo stranke, ki oskrbujejo priprave za parlamentarno delo in za parlamentarni boj. V strankah se čistijo mnenja in uglašajo nasprotujoči si interesi, ki bi sicer v parlamentu izzvali ostre konflikte in bili v škodo vsemu državnemu organizmu. Stranka vzgaja svoje člane za politično delo, ona jih pripravlja za službo državi s tem, da jih navaža k delu za stranko.

V parlamentarnih državah imajo stranke odlično nalogo: vodstvo države. Parlamentarna vlada pomeni namreč, da vlada stranka, oziroma stranke, ki imajo v parlamentu večino glasov. Vsaka resna stranka mora misliti na to, da jo lahko doleti usoda državnega vodstva in si mora za to tudi prizadevati. S tem pa je nujno zvezana skrb za vzgojo sposobnih članov, ki naj v danem primeru zgrabijo za krmilo državnega čolna. Kajti z vodstvom države si pridobi stranka silno moč, a obenem naprti silno odgovornost. Stranka mora predvsem svoj političen program dosledno izvajati, zato mora imeti na odločilnih mestih vpliv, a to je mogoče le, če ima tod svoje člane, ki so njej odgovorni in za kojih delovanje je ljudstvu odgovorna stranka.

Kljub veliki pestrosti sodobnih strank jih vendar moremo v glavnem analizirati v osebne, historične in načelne. Poslednje prevladujejo in so najboljše. Te se stvorijo na ta način, da gotovi poedinci fiksirajo določen program in se v svrhu realizacije tega programa in dosege stavljenega cilja organizirajo v stranko. Po demokratičnih principih skušajo vzgajati somišljenike. Navadno se v idejnih strankah izkristalizirajo dobri značaji, tipi odločnosti in doslednosti v življenju. Vsled tega nudijo idejne stranke največ garancij za življensko zboljšanje ljudskih mas. V določenem pravcu dosledno izvajana politika je za razvoj in prospeh države najboljša, a kolebajoča in nestalna politika za celokupno javno življenje uničujoča.

Gotovo je, da je potrebna vsakemu dijaku politična orientacija že z ozirom na to, da je volivec. A sama orientacija je za akademika premalo, vsak je dolžan tudi sodelovati. Pri razvoju, razširjenju in poglobitvi demokracije se je za inteligenco pojavila velika naloga: maso, ki odločuje, izobraževati npravno in umsko. Prava demokracija rešuje poleg političnih, gospodarskih in socialnih tudi kulturne probleme. Za vse to pa je potrebna visoka umska in npravna izobrazba volivcev. Ta naloga je postavila na tehtnico inteligenco, ki se je izkazala, da ni kos položaju. Nastala je kriza, ki je pokazala, da je pretežen del inteligence

demoraliziran in od naroda odtujen ter da niti sam ne pojmuje pravilno bistva demokracije. Še danes znaten del inteligence z ostalim demoraliziranim meščanstvom tepta principe demokracije. V nasprotju s tem defektnim delom naroda pa so si ohranili kmetje in delavci nepokvarjeno jedro — samostojen značaj, ki ga s težnjo po izobrazbi in politični svobodi utrjujejo in usovršujejo.

Prvo nam mora biti danes skrb za zdrav dotok v inteligenco iz kmetov in delavcev; nova generacija naj osveži in prenovi narodovo glavo in naj njegove sile usmeri za povzdigo kulture in blagostanja družbe.

V normalnih razmerah je najboljša dijakovo delovanje za stranko politični študij. Masaryk pravi, da obstoji politična izobrazba v analiziranju in spoznavanju zgodovinskih in družabnih tvornih sil, kar znači: opazovanje dogodkov doma in v tujini in njih kritična presoja. Cilj politične izobrazbe je ljudska vzgoja do višine, od koder se da z lastnim razumom zasledovati razvoj in se po svojem prevdanku politično orientirati. Kadar bo to doseženo, bodo pridobila politična gesla večjo veljavo, praktična politika pa ugled in tedaj tudi taktika in metode ne bodo mogle biti več demagoške.

Načela naših društev nas morajo voditi v vsem življenju in delovanju. V življenju naj nam bo religija osnova za enotno mišljenje pri reševanju vprašanj svetovnega nazora. Za demokratizem, socialno pravičnost, narodno vzajemnost in enakopravnost ne smemo biti le somišljeniki, ampak bojevniki. Naša društva so samostojne organizacije, neodvisna od političnih strank in neodvisna od katerega koli činitelja in tudi nimajo namena vršiti političnih nalog. Ali s tem ni rečeno, da ne smejo društveni člani sodelovati pri kaki politični organizaciji, ki se bori za uveljavljenje načel, ki tvorijo naš program. — Obratno, dolžnost zavednega katoliškega akademika zahteva, da kot državljan ni pasiven zlasti ob velikih dogodkih, kakršni se odigravajo sodobno. V takem zgodovinskem nadvse važnem trenutku slovenski akademik ne sme le stati ob strani in opazovati boj in razvoj. Kadar je v boju za svoj obstoj lasten narod, jezik, ki nas ga je mati naučila in v katerem nas alma mater popolnuje in uvršuje, mora vzrasti v nas zavest, da ne sme nikdar zgodovina posvedočiti, da je slovenski narod bil in ga ni več zato, ker ni bil sposoben, da vzdrži v boju, zato, ker je imel sinove, ki se niso borili, ampak le iz zavetja opazovali smrtno borbo. Na nas je, da dokažemo, da smo Slovenci kljub velikim zarezam še čvrsto drevo z zdravimi koreninami, ki so zmožne kljubovati vsakemu viharju.

Če gledamo s tega vidika na politični razvoj, bomo problem razmerja dijaštva, ki je organizirano v naših kulturnih društvih, do politike rešili na ta način, da se bomo v akademskih letih temeljito pripravljali za politično delo, ki nas čaka v življenju, a v potrebi in sili pa bomo takoj pritegnili iz zatišja in pomagali vsak po svojih močeh, kakor nam narekuje čast in dolžnost. To smo svoji domovini dolžni in to zahtevajo od nas društvena načela.

R. Bednařik:

Zgodovinski obris kat. dijaškega gibanja v Sloveniji.

(Konec.)

Nekako od l. 1905. se je ozračje čistilo. Kat. struji se je postavila nasproti narodna-radikalna, ki še ni izprva kazala izprijenih svobodomiselnih idej, a je pozneje postala predstraža framasonstva v Sloveniji. V prvi številki »Omladine« so pisali voditelji nove struje: »Sprava o principih ni možna!« Proti »starim« liberalcem pa je bilo naperjeno: »Samo protiklerikalizem še ni dovolj«, ter se norčuje iz izjave triglavskega predsednika, češ da sabljanje uri duha

in blaži srce. Radikalci so hoteli zanesti načelen borben duh proti katoliški struji in uvesti v lastne vrste več resnosti. Zato se niso bali razdora v lastnem taboru z narodno-naprednim dijaštvom, ki si je baje izbralo »Slov. Narod« za svoje glasilo. Dr. Tavčarju, Ravniharju in drugim za napredno stvar zaslužnim možem so očitali, da »si varujejo le prostor.« Nad katoliško-nar. taborom so vihteli zlasti dvojce kopij: očitali so jim, da so plačane duše »klerikalcev« in da kot poslušni oprode Rima nimajo med Slovani mesta. Načelno stališče glede prve točke je zavzela »Zora« že koj spočetka. In tudi ves zgodovinski razvoj kat. nar. dijaštva kaže, da si ni dalo od nikogar ukazovati. Znalo je ločiti med politično pripadnostjo k tej ali oni stranki in pa med izpovedovanjem svetovnega nazora. In »Zora« je še pisala: če kdo izmed nas kot zasebnik posega v politiko, bo jasno, da podpira tisto stranko, ki ne nasprotuje našim temeljnim zahtevam.

Tudi prapor slovenstva in slovanstva je ohranilo kat. nar. dijaštvo blesteč in neomadeževan. V teoriji in praksi se kaže pojmovanje tega problema v svitu krščanskih načel. »Ni nam treba imena, ki vleče,« je pisal Terseglav, »po delu pokažimo, da smo narodni.« Tej misli pokorni so šli mnogi na delo, da izklesajo iz sebe etično in umstveno visoko stoječo osebnost, ki pojmuje delo in ljubezen do naroda v njegovem kulturnem in gospodarskem dvigu. Kat. struja ni padala na kolena pred »absolutno narodnostjo«, ampak smatrala za pravi nacionalizem vsoto vseh stremljenj, ki hočejo ohraniti narodu njegov samobiten značaj s tem, da ojačijo njegove etične, kulturne in gospodarske sile, ne da bi kršili pravice tujih narodov. Pa tudi v praksi je izpeljalo kat. dijaštvo ta načela. Ko so tujerodna društva omreževala krščanski pojem narodnosti, kot smo ga opredelili, je pretrgala kat. struja z njimi vsak stik, čeprav so bila načelna z njo (Austria, Norica i. dr.) V slabi luči pa se je izkazalo svobodomiselno dijaštvo n. pr. v Wahrmondovi aferi, ko se je postavilo v isto vrsto z Velenemci. Kramer je ob tej priliki pisal v »Omladini«, zakaj ne bi aktivno sodelovali proti klerikalnemu navalu na tuja vseučilišča, ko še nimamo svoje univerze.

Nekako zadnjih pet predvojnih let pa je bilo v katoliških dij. organizacijah posvečeno notranjemu pregledovanju čet. Poglobljanje lastne individualnosti in proučevanje problemov je bilo geslo te dobe. Tedaj se je v »Danici« osnoval »Znanstveni klub«, »Zarja« si je ohranila socialno polje, praški »Dan« pa se je bavil z narodnostnimi vprašanji. Ali v tej dobi, ko si je katoliška misel vedno več duhov osvajala, se je začel greti med dijaštvom oportunizem, ki je slabo vplival na borbeni duh organizacije. Če pa tega ni in se ozira človek na izvršeno delo, postane mlad starec, je bodril Krek.

Ko se je še v nejasnih obrisih porajala ideja o lastni državi južnih Slovanov, tedaj je bilo dijaštvo zopet prvo, ki je skušalo dati misli kri in meso. Ni potreba razstavljati miselnosti tedanje generacije, dognati je treba le dejstvo, ki se v zgodovini nehoče ponavljati, da ravna kdo pod vplivom določenega idejnega toka in razkriči sebe kot njegovega evangelista, ko vidi, da je ta ideja zmagala. Javnost in dijaštvo so bili v problemu jugoslovanstva še na nejasnem. V XX. letniku »Zore« beremo članek o Jugoslovanskem gibanju, kjer zahteva članekar združenje južnih Slovanov v avstrijskem okvirju. Nasprotna struja je tudi imela v svoji sredi večino ljudi, ki so stali na avstrijski zamisli jugoslovanske ideje. Dr. Rostohar je v I. letniku »Napredne misli« mnenja, da zahteva narodni interes avstrijskih Slovanov, da stoje na avstrijskem stališču. V »Slov. Narodu« z dne 14. aprila 1913 pa beremo, da ima »jugoslovanstvo za nas le v toliko pomen, v kolikor se da stisniti v meje naše monarhije.« V skrajnem nasprotju s tem pa je učil Ivan Cankar: Mi vsi, kar nas je, smo ene misli, da dosežemo jugoslovansko republiko... in X. letnik »Omladine« je pridejal tale komentar: »mi se čutimo s Cankarjem v disciplinarni preiskavi.« Sredi med levimi revolucionarji, ki so stavili po grošu na ogled svojo idejo odeto z bombastičnimi

frazami in desnimi oportunisti, ki so se smatrali za spretno izrabljače političnega položaja, so stali sejalcem velikih misli Mahnič, Krek, Rogulja, Jeglič, Eckert i. dr. Stiri točke našega razvoja so videli v bodočnosti: slovenstvo, jugoslovanstvo, slovanstvo in človeštvo... »Od Črnega morja do beneških ravnin smo eno«, je utripalo Krekovo srce. In lahko trdimo, da je večina kat. nar. dijaštva vsejala ta zrna v razorane njive.

Med tem, ko so se te tri glavne struje borile za dušo slovenskega naroda, pa so trohnele kosti desetini in stotin mladih fantov v daljnih grobovih in njih duh je vpil dedičem, ki so čakali v sponah osvobojenja: vsaka ura je seme stoletja. Vrste so se v razdobju petih vojnih let razmajale, tok se je razbil ob skali.

Ker so bile tudi vse organizacije razbite, je bilo potreba začeti delo znova. »Zora« je utihnila, »ker ji ni bilo mogoče navduševati se za dogodke, ki nas napolnjujejo s studom«. Šele po 4 letih presledka je zopet izšel prvi zvezek XXI. letnika. Zadnji občni zbor pojemajoče »Danice« je bil na Dunaju 3. novembra 1918. Dunajčanje niso več gledali slovenskih trakov na prsih naših akademikov; z njih odhodom je zamrla tudi »Straža«. Kolikor je še bilo katoliškega dijaštva v zaledju, je našlo gostoljubno streho v bratskem »Domagoju« v Zagrebu. Položaj pa se je nenadoma zasukal, ko je prišla vest: imamo svojo univerzo. Peščica fantov, ki so jih še oplojale ideje mrtvih viteзов, je dvignila zaprašene prapore. »Danica« je imela svoj prvi občni zbor v slovenski prestolici v juliju 1919 in si je nadela ime jugoslovansko kat. akad. društvo. »Zarja«, ki se je tudi morala zateči v Gradcu pod okrilje hrvatskega »Preporoda«, je mislila na lastno ognjišče v domovini že l. 1919.

A šele po mariborskem taboru l. 1920. so postala tla ugodna. V januarju prihodnjega leta je že visela deska drugega jugosl. kat. ak. društva v avli ljubljanskega vseučilišča. Tudi na Dunaju so slovenski kat. visokošolci začutili živo potrebo po organizaciji. Mladi povojni rod je s pomočjo fantov, ki so prišli iz strelskih jarkov, v začetku zimskega semestra 1919 vdahnil življenje novemu društvu »Jug«. Ko so se še isto leto zbrali »Krekovci« v Pargi in se je vršil X. izredni občni zbor SDZ, so bile vrste zopet deloma urejene.

V povojni dobi moramo pa zaznamovati važno pridobitev: organizirala se je javno srednješolska in ženska omladina. Srednješolske organizacije so že obstojale od dobe razčiščenja idej, nekako od l. 1907/8 dalje (n. pr. v Gorici, Novem mestu), kot podružnice Slov. dijaške zveze, a so delovale največ med šolskim letom. Ko so se začele organizirati svobodomiselne vrste, so se začele ustanavljati v okvirju Marijanskih kongregacij »Akademije« s pododseki. Ko stopi 1918 v ljubljansko Akademijo nova struja, nastane preokret. Ta zahteva, da bodi kongregacija samo cerkvena družba, da se osnuje na vsakem srednješolskem zavodu organizacija dijakov pozitivnega krščanskega prepričanja in vse te organizacije naj imajo centralo v Ljubljani. Boj med cerkveno in svetno strujo je odločil v prid zadnji. Ustanovile so se srednješolske organizacije v Ljubljani, Novem mestu, Mariboru, Kranju, Celju in Št. Vidu. O živahnem zanimanju za pokret med mladimi fanti nam pričajo razna mnenja o organizaciji. Po dolgem pretresanju so se srednješolske organizacije prekrstile v »Razore«; centrala je postal »srednješolski sekretariat za Slovenijo«. V mladih se je večkrat pojavila radikalna struja kršč. socialistov. Mislim tu na »Organizacijo kršč. socialistične omladine Jugoslavije« — Oksoj —, ki je vzbudila mnogo hrupa s svojimi rdečimi traktovi in rdečim vencem na Krekovem grobu. Gibanje samo pa je prenehalo po par mesecih. Načelnega pomena pa je bil boj s svobodomiselnimi tovariši v »Preporodu«. A baš, ko so hoteli »Razoraši« razmahniti vse svoje sile, je zavel drug veter. Svobodomiselna vlada je katoliški srednješolski omladini odvzela pravico udruževanja. Bil je hud udarec, a kat. srednješolci so ga parirali s tem, da so prenesli svoje delo v Orlovске vrste.

Ta borbeni duh je zanesel med srednješolce v prvi vrsti krog visokošolcev pri XXII. letniku »Zore«, ki je bil vsebinsko najsijajnejši. Le škoda, da je v najvišji točki pel sebi labudjo pesem.

Organizatorično in idejno si je pa dijaštvo začrtalo pot na mariborskem sestanku l. 1920. Sto in sto mladih src je izpovedalo, da hoče graditi temelje bodoči krščanski Jugoslaviji. Spet je zaorila Velehrajaska himna: O Velehrade s hrobu vstañ (Sušila). Ideja Cirilometodijska je gnala na jug med srbske brate. Osnovale se je »Jugosl. kat. đačka liga«, ki združuje pod praporom krščanskih idej Srbe, Slovence in Hrvate. Po mariborskem sestanku so šli nekateri v Beograd in začeli v jugoslovanski prestolici isto naporno delo kot snovatelji »Danice« na Dunaju. Sad njihovega truda je danes Jugosl. kat. akad. društvo »Sv. Cirila i Metodija« v Beogradu. Misel stražarjev na vzhodu je blagovest slovanskih apostolov: prepojití vse slovanske narode s pravim Kristusovim duhom in v njem združiti vse Slovane. V Zagrebu so se slovenski akademiki zbirali v »Domagoju«. Pa želja po lastnem društvu se je porodila takoj po prevratu. Toda šele na Martinovo lanskega leta se je zbralo 11 fantov pred kavarno »Croatia« in šlo iskat po Zagrebu lokala za svoj prvi sestanek. Čez 2 uri so ga našli v gostilni z značilnim imenom »K dobroj mami« in so sklenili, da se osnuj v Zagrebu podružnica ljubljanske »Danice«. Na podlagi mariborskih resolucij in vsled mnógega nasprotovanja se je na občnem zboru 11. februarja 1923 podružnica ukinila in se je osnovalo samostojno društvo »Danica«, ki šteje danes nad 21 članov. Po burnih debatah je novo društvo priznal tudi predstavniški sestanek Jugosl. kat. đač. Lige. Orlovske organizacije v Zagrebški okolici, skrb za slovenske služkinje nam pričajo, da so bili »Daničarji« v Zagrebu potrebni.

V znamenju živahnosti in kresanja idej v lastnem taboru se je vršil 7. novembra 1922 občni zbor ljubljanske »Danice«. Tu se je sprejela resolucija o ustanovitvi tretjega kat. akad. društva v Ljubljani. Z revolucionarnim nazivom »Borba« je razvilo tretje društvo svojo zastavo. To naglo organiziranje, ki ga je omogočal precej tudi lasten »Akademski dom«, je povzročilo, da so se tudi Cirilovci strnili, posebno še, ko so tudi pred oficielno javnostjo postali enakovrni s svojimi lajičnimi tovariši. In če prištejemo še »Društvo sv. Bonaventure« akademikov-frančiškanov, vidimo slovensko kat. akad. omladino v Ljubljani razdeljeno v pet čet. Predstraže temu jedru so na severu »Jugaši«, v Pragi »Krekovci«, na jugovzhodu prodira zagrebška »Danica« in društvo »Sv. Cirila i Metodija«. In tudi v Padovi, tem staroslavnem središču evropske kulture, si bodo slov. kat. visokošolci zgradili kmalu lastno ognjišče. Stare veterane v tej armadi pa nadomeščajo novinci, ki se šolajo v srednješolskih organizacijah.

Ce se ozremo nazaj na pot katoliškega dijaškega razvoja, se vzbočijo prsa radosti, ker štejemo trume onih, ki oznanjujejo iste ideje kot pred 30 leti peščica predhodnikov. Oni so omagali v boju z zavestjo, da so utirali pot, danes se pa zaveda katoliško-socialno dijaštvo, da je vse njegovo delo okvir za krščansko pravičnost in ljubezen.

Giovanni Papiní:

Molitev h Kristusu.

Še si vsak dan med nami in boš z nami na veke. Živiš z nami, pri nas, na zemlji, ki je Tvoja in naša, na tej zemlji, ki Te je sprejela otroka med otroke in — po pravičnosti svoji — med roparje. Živiš z živimi, na njih zemlji, ki Ti je dopadljiva in ki jo ljubiš, živiš na zemlji človekovi nečloveško življenje, morda nevidno tudi njim, ki Te iščejo, morda pod podobo siromaka, ki si kupuje kruha in ga nikdo ne gleda.

Toda sedaj je prišel čas, ko se moraš znova prikazati nam vsem in dati odločilno in nepobitno znamenje temu rodu. Ti, Jezus, vidiš našo potrebo; Ti vidiš, kako velika je ta naša vélika potreba; Ti moraš vedeti, kako neodložljiva je naša potreba, kako težka in resnična je naša tesnoba, naše uboštvo, naš obup; Ti veš, kako rabimo Tvojega posredništva, kako rabimo Tvojega povratka. — Bodi to en sam kratek povratek, nenaden, prihod in takoj nato odhod; eno samo prikazanje: toliko da prideš in potem zopet odideš; ena sama beseda ob prihodu, ena sama ob odhodu, eno samo znamenje, en edin opomin, blisk na nebu in luč ponoči, razodetje neba in blestenje noči — ena sama ura za Tvojo večnost, ena sama beseda za ves Tvoj molk. — Čutimo potrebo po Tebi, edino po Tebi in po ničemer drugem. Samo Ti, ki nas ljubiš, moreš za nas vse, ki trpimo, čutiti usmiljenje, ki ga vsakdo izmed nas čuti le zase. Ti edini moreš vedeti, kako velika, kako neizmerno velika je na tej zemlji in v tej uri potreba po Tebi. Nihče drugi, nihče izmed tolikih, ki živijo, nihče izmed onih, ki spe v mlakah slave, ne more dati nam potrebnežem, pahnjenim v grozno pomanjkanje in v bedo duše, ki je najstrašnejša izmed vseh, milosti odrešenja. Vsi Te potrebujejo, tudi oni, ki se tega ne zavedajo, in ti še celo dosti bolj nego oni, ki to vedo. Lačni si domišlja, da išče kruha, pa je gladen po Tebi; žejni veruje, da hoče vode, pa ga žeja po Tebi; bolni se vara v hrepenenju po zdravju, a je bolan od Tvoje odsotnosti. Kdor išče lepote na zemlji, išče, ne da bi se tega zavedal, Tebe, ki si vsa in popolna lepota; kdor v svojih mislih stremi za resnico, stremi, ne da bi to hotel, za Teboj, ki si edina spoznanja vredna resnica; in komur se toži po miru, se mu toži po Tebi, ki si ves mir, kjer morejo počiti najnemirnejša srca. Oni Te kličejo in ne vedo, da Te kličejo in njih krik je brezmejno tužnejši od našega.

Ne vpijemo k Tebi iz ničemurnosti, da bi Te mogli videti, kakor so Te videli Galilejci in Judje, tudi ne iz veselja, da bi enkrat uzrli Tvoje oči. in ne iz blaznega napuha, da bi Te uklonili s svojimi prošnjami. Mi nočemo Tvojega z nebeško slavo ovenčanega prihoda na zemljo, nočemo sijaja Spremenjenja, ne angelske godbe in vzvišene liturgije ob Tvojem poslednjem prihodu. Ti veš: velika je ponižnost v naši grozeči predrznosti. Mi hočemo samo Tebe, Tvojo osebo, Tvoje ubogo, prebodeno in ranjeno telo s tisto revno srajčko delavca-siromaka; hočemo videti te oči, ki predirajo

naše prsi in naša srca in ozdravljajo, ko razsrjene zadajajo rane in prelivajo kri, ko milo zro. In hočemo slišati Tvoj glas, ki presunja demone, četudi je sladek in uspava otroke, četudi je močen.

Ti veš, kako zelo nam je uprav v tem času potreba Tvojega pogleda in Tvoje besede. Ti dobro veš, da en Tvoj pogled more preobrniti in izpremeniti naše duše, da nas Tvoj glas more dvigniti iz greznice naše neskončne bede. Ti veš bolje, neprimerno bolje nego mi, da je v tem času, ki Te ne pozna, Tvoja pričujočnost nujna in neodložljiva.

Prvič si prišel, da bi nas odrešil; rojen si bil, da bi nas odrešil; govoril si, da bi nas odrešil; dal si se pribiti na križ, da bi nas odrešil: Tvoj zgled, Tvoje delo, Tvoje poslanstvo in Tvoje življenje je v odrešenje. In danes ta dan, v tem mračnem in hudobnem času, v teh letih, ki so neznosno zgostila in povečala grozo in boleost, čutimo potrebo po odrešenju, brez odlašanja.

Da si Ti Bog zavisti in Bog srda, Bog sovraštva in maščevanja, samo Bog pravice, ne bi poslušal naših prošnja. Zakaj, kar so Ti ljudje mogli storiti zlega, so Ti storili, tudi po Tvoji smrti, in po Tvoji smrti še celo več nego v življenju. Mi vsi, tudi ta, ki govori v imenu drugih, smo Ti to storili. Milijon Judov Te je poljubilo, ko so Te bili že prodali, pa ne samo za ceno tridesetih srebrnikov in tudi ne samo enkrat; legije farizejev in trope Kajfov so Te proglasile za hudodelca, ki ga je treba pribiti na križ; in milijonkrat so Te križali v svojih mislih in sklepih; brezkončna drhal nadležnih hujšakcev Ti je opljuvala in pretepla obraz; in konjarji, mežnarji, vratarji, vojaki krivičnih bogatinov in nasilnikov so Ti razbičali ramena in okrvavili čelo; in tisoč Pilatov, v črno ali v škrlat oblečenih, komaj okôpanih in z dišavami pomaziljenih, lepo počesanih in obritih Te je tisočkrat izročilo rabljem, četudi so spoznali Tvojo nedolžnost; in nešteto nabreklih in pijanih grl je neštetokrat zahtevalo prostosti upornih razbojnikov, priznanih zločincev, proslulih roparjev, kajti neštetokrat so Te gnali na Golgoto in pribili na križ z železnimi žebli, ki jih je skovala naša bojazen in zabilo sovraštvo.

Toda Ti si vselej vse odpustil. Ti, ki si bival med nami, poznaš temelje naše nesrečne nature. Paglavci smo in izrodki, nestalni in minljivi listi, rablji svojega lastnega življenja, splavi-nepridipravi, ki se valjajo v grehu kakor dojenec v svoji vodi ali pijanec v svojih izbljuvkih, kakor zabodenec v svoji krvi ali gobavec v svoji gnilobi. Pahnili smo Te od sebe, ker si bil prečist; na smrt smo Te obsodili, ker si obsojal naše življenje. Ti sam si rekel v tistih dneh: »Stal sem sredi med njimi in sem jim razodel svoje telo; in sem jih našel vse pijane in nobenega žejnega med njimi in je bila žalostna moja duša zaradi sinov človeških, zakaj slepi so v svojem srcu.« Vsi rodovi so enaki tistemu, ki Te je križal in pod katerokoli podobo prideš, oni Te zavračajo. »Podobni so — si rekel — dečkom, ki postavajo po trgih in vpijejo tovarišem: 'Godli smo vam na flavte in niste plesali, peli smo vam žalostne pesmi in niste jokali.'« Tako smo delali mi polnih 60 rodov.

Toda sedaj je prišel čas, ko so ljudje bolj pijani nego tedaj in bolj žejni. Še nikdar ni bila naša žeja po nadnaravnem odrešenju tako žgoča, kakor danes. V nobenem času, kolikor se jih spominjamo, ni bilo ponižanje tako veliko in naša gorečnost tako goreča. Zemlja je pekel, ki ga razsvetljuje upogljivo solnce. Ljudje pa so se pogreznili v blato, raztopljeno od solza, iz katerega se razvneti in spačeni zdaj pa zdaj vzpno. v hrepenenju, da bi planili v rdeče kipeenje krvi in se tam očistili. Samo za malo so se dvignili iz enega teh divjih kopališč in so se neizmerno zredčeni spet povrnili v skupno greznico odpadkov. Kuge so sledile vojskam, potresi kugam; neizmerne armade gnijočih trupel, potrebne za uničenje enega kraljestva, leže pod rahlo odejo črvivaste zemlje, ki bi zbrane skupaj zasedle mnogo pokrajin. In kakor da je vse to samo prvi del vesoljnega pogubljenja: pokolj in umor divjata dalje. Boljarski narodi obsojajo h gladu slabotna ljudstva; uporni pobijajo svoje zaščitnike; ti pa z najemniki more upornike; novi diktatorji, ki se okoriščajo z razpadom sistemov in vlad, gonijo cele narode v lakoto, klanje in pogubljenje.

Živalska ljubezen človeka do sebe samega, stranke do sebe same, naroda do sebe samega je še veliko bolj slepa in velika, odkar je sovraštvo pokrilo zemljo z ognjem in dimom, z grobovi in okostnjaki. Po vesoljnem in vseobčem polomu je samoljubje postoteroilo sovraštvo: sovraštvo malih do velikih, nezadovoljnih do nemirnih, podložnih do gospodarjev, sovraštvo podjetnih stanov do propadajočih, ras, ki vladajo, do onih, ki robujejo, narodov-osvajalcev do podjarmljenih. Požrešnost preobila je povzročila pomanjkanje potrebnega, pohlep po nasladah razjedanje boleti, hlastanje po svobodi je rodilo jarem vezi.

V zadnjih letih pa je človeški rod, ki se je že vil v deliriju stotero mrzlic, zblaznel. Ves svet odmeva od grmenja razvalin, ki se rušijo; strebri so se razsuli v prah in smeti; in gore same pošiljajo z vrhov plazove kamenja, zakaj vsa zemlja je postala skoro enolična, zlobna ravan. Tudi ljudi, ki so ostali nedotaknjeni v svoji tihi nevednosti, so s silo zvlekli iz njihovih pastirskih bratovščin, da bi jih pahnili v razjarjeno mešanico mest, kjer bi trpeli in se omadeževali.

Vsepovsod buna in kaos, brezupna zmešnjava, mrgolenje, ki okužuje atohlo ozračje, nemir, ki je nezadovoljen z vsem in s svojo lastno nezadovoljnostjo. Omamljeni in otrovani hujšajo ljudje od samega pohlepa, kako s silo streti brata svojega, in na vse načine iščejo smrti, samo da bi se odkrižali in neslavno znebili teh strasti. Ekstatične in afrodisiške dišave sladostrastja, ki razjedajo a ne nasitijo, alkohol, igranje in orožje zahtevajo vsak dan tisoče žrtev poleg drugih običajnih.

Polna štiri leta je svet prelival kri, da bi odločil, kdo bo imel največji del in največjo mošnjo. Služabniki Mamona so pregnali Kalibana v brezkončna brezdna, da bi postali bogatejši, njih neprijatelji pa ubožnejši. Toda to grozno poizkustvo ni vzradostilo nikogar. Revnejši nego poprej, gladnejši nego poprej, je človeški rod zopet zabredel v blato božanstvene kupčije, da bi ji žrtvoval svoj lastni mir in življenje svojega bližnjega.

Božanski posli in sveti novec vladata še bolj nego v preteklosti obsedeno ljudstvo. Kdor ima malo, hoče mnogo; kdor ima mnogo, hoče več; kdor je prejel največ, hoče vse. Navajeni zapravljanja iz let pogoltnosti so zmerni postali požrešni, razsipniki zavistni, poštenjaki roparji in oni, ki so bili najbolj čisti, goljufi. Pod pretvezo trgovine se vrši oderuštvo in prisvajanje tuje lastnine, v imenu velike industrije ropanje nekaterih v škodo večine. Sleparji in defraudanti čuvajo javni denar, izsiljevanje pa je pravilo vseh oligarhij. Niti roparji, ki so se doslej edini še držali pravice, ne prizanašajo več ob tem vesoljnem ropanju, da, niti oni ne več. Prešernost magnatov je na čelo vsega postavila zakon, da na zemlji, ki se je končno že vendar osvobodila nebes, ne velja nič razen zlata in onega, kar moremo z zlatom kupiti in napraviti.

V tem okuženem preobilju pojemajo in propadajo vse vrednote. Eno samo religijo ima ta svet, to, ki priznava najvišjo trojico: Wotana, Mamona in Priapa. Moč, ki ima kot simbol meč in kot svetišče kasarno; bogastvo, ki ima za simbol zlato in za svetišče borzo; in meso, ki ima za simbol Phallus in za tempelj bordel. To je vera, ki vlada na vsem svetu in ki jo, če ne vedno v besedah, pa toliko gorečnejše v dejanjih izvršujejo vsi ljudje. Razbila se je stara družina, prešuštvo in mnogoženstvo je razdrlo zakon; blagor otrok se mnogim zdi prekletstvo in ga odpravljajo z vsemi zvijačami in z radovoljnimi splavi; prešuštvo je premagalo zakonito ljubezen; sodomitstvo ima svoje panegirike in bordel, vlačuge pa, javne in zakotne, kraljujejo nad neizmernimi množicami pokvek in sifilitikov.

Ni več monarhij niti republik. Red je samo še podoba in okras. Plutokracija in Demagogija — obe sestrji po duhu in po ciljih — se borita za gospodstvo nad upornimi tolpami, ki se pitajo z ničvrednimi načeli srednje poti.

Ti, Kristus, poznaš te stvari in vidiš, da se je že drugič dopolnil čas; in da ta vročični in podivjani svet ne zasluži drugega, kakor da ga kaznuješ z ognjenim potopom, ali pa da ga odrešiš s svojim posredovanjem. Edino Tvoja Cerkev, ki si jo Ti sezidal na skali Petrovi in ki edina zasluži ime Cerkev, edina in vesoljna Cerkev, ki iz Rima govori z nezmotljivimi besedami Tvojega namestnika, se še vedno dviga iznad razburkanega in blatnega vodovja sveta, okrepljena od napadov, poveljčana od razkolov in pomlajena od stoletij. Ti pa, ki si v njej pričujoč s svojim duhom, veš, kako premnogo jih tudi izmed onih, ki so v njej rojeni, ne živi po njenem zakonu.

Rekel si nekoč: »Ako je kdo sam, sem jaz pri njem. Odmakni skalo in našel me boš, zareži v les in tam bom«. Toda če naj bi Te odkrili za skalo in v lesu, bi morali imeti voljo, da bi Te iskali in zmožnost, da bi Te videli. Danes pa Te večina ljudi noče in ne zna najti. Ako ne boš dal, da bi čutili Tvojo dlan na svojih glavah in Tvoj glas v svojih srcih, bodo še naprej iskali samo sebe in se ne bodo našli, zakaj nikdo ni sam-svoj, če nima Tebe. Zatorej Te prosimo, Kristus, mi, ki smo Te zatajili, mi grešniki, rojeni v brezčasju, mi, ki se še spominjamo Tebe in skušamo

živeti s Teboj, ki pa smo še tako daleč od Tebe, mi poslednji, obupani, vračajoči se iz naših blodenj in iz globin, mi Te prosimo, da se povrni še enkrat med ljudstvo, ki Te je umorilo, med ljudstvo, ki to še vedno izvršuje, da boš dal nam vsem, ponočnim tolovajem, zopet luč pravega življenja.

Več ko enkrat si se prikazal po svojem vstajenju živečim. Njim, ki so misili, da Te sovražijo, njim, ki bi Te bili ljubili tudi ko bi ne bil božji sin, njim si pokazal svoje božje obličje in si jim razodel svoj glas. Videli in slišali so Te v obrežjih in v pustinjah skriti spokorniki, menihi-samo-stanci v dolgih nočeh in sveti na gorskih vrhovih in niso poslej prosili nič drugega nego milosti smrti, da bi se s Teboj združili. Ti si bil Luč-Beseda ceste Pavlove, Ti kri in ogenj v votlini Frančiškovi, Ti krčevita in popolna ljubezen v celicah Katarine in Terese. Če si se vrnil k nemu, zakaj ne prideš enkrat k vsem? Če so Ti zaslužili svoja videnja s strastnostjo svojega pričakovanja, bi mi mogli to s svojim osamelim obupom. Te duše so Te priklicale s silo nedolžnosti, naše pa Te kličejo iz dna svoje slabosti in ponižanja. Če si utešil ekstaze svetnikov, zakaj Te ne bi priklical na pomoč jok pogublencev? Ali nisi rekel, da si prišel zavoljo šibkih in ne zavoljo zdravih, zavoljo tistega, ki se je izgubil in ne zavoljo onih, ki so ostali? In glej, Ti vidiš, da je vse ljudstvo pohujšano in bolno in da je vsak izmed nas, išoč sebe, izgubil sebe in Tebe. Še nikoli ni bilo Tvoje poslanstvo tako potrebno kakor danes in še nikoli niso nanj tako pozabili in ga zaničevali kakor danes. Popolnoma je dozorelo kraljestvo satana, odrešenje pa, za katerim vsi tavajo, ki ga vsi iščejo, more biti le v Tvojem kraljestvu.

Velika preizkušnja se nagiblje h koncu. Ljudstvo se je oddaljilo od Blagovesti in je našlo obup in smrt. Mnogo obljub in mnogo žuganj se je izpolnilo. Zdaj pa mi obupani samo pričakujemo Tvojega povratka. Če ne boš prišel in zbudil njih, ki spe pogreznjeni v smrdeče blato našega pekla, bo to znamenje, da se Ti kazni zdi še preveč resnična in mila spričo našega izdajstva in da Te še ni volja, spremeniti red svojih zakonov. In zgodi se Tvoja volja zdaj in vselej, v nebesih in na zemlji.

Mi pa, poslednji, Te pričakujemo. In pričakovali Te bomo vsak dan, kljub naši nevrednosti in kljub nemogočnosti tega. In vso ljubezen, ki jo bomo mogli izžeti iz naših pokončanih src, bomo dali Tebi, ki si trpel, ker si nas ljubil, in ki nas sedaj bičaš z vso silo svoje neutešljive ljubezni.

Prevel R. L.

Magajna Bogomir:

Narcis.

Prijatelju Topolovcu,
ki leži ubit pod Triglavom.

Ogromna obla, to solnce naše srebrno-rumeno, je utočilo na zapadu. Večerna zarja se je naslonila na Karavanke in Julijske Alpe ter stvorila streho nad vso Gorenjsko dolino.

Nad robovi Triglavske stene se je prikazala Narcis in uprla svoj zeleni pogled skozi trepetajoče ozračje. Belkasta krila so ji v večernem vetru plapolala nad skalovjem; njih senca je šla kot strah preko polj. Rumeni lasje so ji dehteli in pošiljali svoj vonj tja daleč do mesta samega in zadehtelo je v tem duhu sto mladih rož kot strune, ki same zapoje, če slišijo doneti njim enake glasove poleg sebe.

Zasanjal je o Narcisi. Iskal jo je kot jo iščemo mi vsi, katerim so se Besi naselili v dušo in nas silijo misliti nanjo tja v pozne večere. Zgodaj v jutru nam odpirajo veke raz trudnih oči, okenc duše, ki so v noči strmele v tajne in prečudne kraje večnosti, kot bi jim ne bilo določeno umreti v jarkih in sobicah temnih in zatohlih, ki skušajo iskati na teh skrivnostnih pokrajinah novoporojenih pomladi in novega solnca.

»Kdo izmed naše skupine abiturijentov bo prvi umrl?«

Obrazi naši mladi in veseli so se strnili v enem samem smehu. Zazveneale so čaše in vino se je razlivalo čez robove po namiznih prtih.

»Čemu naj bi popje, ki mu je dano še razcvetiti se in dolgo živeti, mislilo na smrt!«

Oči, tiste inteligentne njegove oči, pa so se uprle v sobino steno, potovale po naslikanih rožah, hotel se mu je prikazati nasmeh na ustnicah in zatrepetale so kot bi hotele nekaj reči, a zamrl jim je glas. Naslonil se je z visokim čelom v dlani in ni napil z drugimi.

Leto pozneje sem ga srečal na ulici. Gledal je proti zapadu v oblake, ki so šli po tirihi nevidnega vetra v višavah.

»Te zopet kličejo planine, prijatelj?«

Obrnil se je in se nasmehnil kot v zadregi.

»Vi vsi, ki hodite po teh zasenčenih nižavah, niste še videli solnca, tega sijajnega in lepega solnca višav; vi, ki polegatega po klisurah, ne veste, da je naš duh in vrh planine eno in isto. Uspavali ste sami sebe. Napajate se z vinom v večerih in v dnevu sedite po kavarnah. Tam pa je solnce, tam je Narcis, čista in lepa Narcis. Oči so ji kot listje zeleno in duša kot jezero, ki v zarji žare nad strminami. Duša ji je kot sneg kristalni in kot modrina višavskega skalovja.

Prijatelj,

jaz
Narciso
ljubim,
ljubim.

Pojdem k njej. Ne dosežem je, videl jo bom. Vam je določeno umreti v mrtvašnici.

Meni je določeno

umreti
in
vekomaj
živeti
v
njenem okrilju.«

Šel je, da bi o prijatelju, svojem predhodniku govoril. Odšel je tja, kjer je onega, na Triglavu ubitega, Narcis sama poljubila. Ni šel po ravnih stezah, romal je po stezi strmi in viseči v višave. K Narcisi ni ravnil poti.

Dolina je tonila pod njim. Roke so se oprijemale skalovja, čeri, kamenov, planink, baržunastih planink, ki so kot zvezde pozemske. Nad njimi je romal on in visoko nad njim je potovalo solnce in mu z ultra-violetom barvalo obraz.

Med dvema čermi se je prikazala meglica, oblaček. Veter se je igral z njo. Trepetala je neprestano v njegovih prijemih in pretvarjala svoje oblike. Ves truden je zastrmel v njo.

»Duša, prijatelj!«

Spoznal je. Spomin. Simbol. Duša planine.

»Prijatelj!«

Meglica je zarisala sama v sebi oblike telesa. Silhueta je pokazala s svojo roko proti robovom. Glava se ji je nagnila nazaj. Oči so gledale navzgor.

»Glej, Narcis!«

Komaj je bilo izgovorjeno in silhueta je začela izginjati. Videl je skalovje skozi njo in nato se je spojila z nevidnim solničnim sijem.

Glej, Narcis!

Nad robom je stala. Njen lepi pogled se je smejal in ga vabil k sebi. Zavihral ji je plašč, zamajala se je senca tam daleč v dolini. Visoko nad njo je bilo vsemirje.

»Glej, vsemir!«

Zavriskalo je v njem.

»Visoko si. Vidim te. Ne dosežem te!«

»Pridi! Glej, vsemir!«

»Neskončna si, Narcis! Neskončen je tvoj dom. Ni dano nam otrokom pozemskim, da ga objamemo s svojo močjo. Majhno, nebojgleno in nepripravljeno je naše telo.«

»Ni treba telesa. Imaš srce. Pojdi k meni ti, ki ti sva nebo in jaz vse!«

Pred njim je stena visela v ozračje. Trudna noga je iskala stopinj. Prsti so se oprijemali skalovja; krvaveli so in kri je risala stezo na pečine.

Dolina se je nižala pod njim, prihajalo je k njemu nebo, vedno čistejše in vedno svetlejše. Kamenje mu je bežalo izpod nog. Udarjalo je v čeri in padalo v prepad, da so se plašile ptice in krožile v boječih črtah med ozračjem. Višje in višje je šel in ko je bil pri vrhu... je stopila k njemu... sprejela njegovo srce... se dotaknila s prstom telesa... ki je omahnilo... udarilo z glavo v prvo, drugo steno... zaplavalo nad prepadom in izginilo v globini...

Proti nebu sta odšla dva oblaka.

Nad Triglavom krožijo orli.

Rajko Ložar:

K problemu religiozne umetnosti v naši dobi.

Spričo religioznih umetnin, ki danes nastajajo in tako različno odmevajo v naših dušah, spričo del Barlacha, Bilka, Meštrovića in naših Kraljev — da imenujem samo najbolj znana — moramo dobro pomisliti, kaj je vsako izmed njih. Kaj je vsako izmed njih, če pogledamo le malo, — eno ali komaj pol stoletja nazaj. Ako sploh kateri snovi, kateremu predmetu, tedaj je umetnost prejšnjega stoletja bila tuja verski snovi, verskemu predmetu, kakor je vsa kultura 19. stoletja bila en sam do skrajnosti trdovraten odpor proti verskemu čuvstvovanju in mišljenju in — zdí se — višek onega boja, ki ga je novodobni individualizem bojeval z ideologijo cerkvene nadvlade v življenju človeštva. Tako že od baročne dobe dalje prične sveta snov v umetnosti pojemati, na njeno mesto pa stopa posvetna. Sicer je že v baroku samem vsebinski izraz svetih slik nekaj povsem drugega nego religiozno čuvstvo; več profanske psihološko pobarvane poezije je v njem nego tople, iskrene in naivne vernosti. Toda v 19. stol. se ta profanski element neskončno okrepi in tudi drugače javlja. Treba nam je samo pogledati to ali ono zgodovino umetnosti v 19. stol., da nam bo postalo popolnoma jasno ono predominiranje posvetne snovi in ono pojmovanje, ki se poslužuje svetega predmeta samo kot pretveze za izraz drugih, povsem disparatnih teženj. Pač se pojavljajo skoraj v vsem stoletju poizkusi, spraviti umetnost zopet »v službo religije in etičnih idej« (Hamann), kar pa je le jasn dokaz, da verski misli tla tedaj niso bila ugodna, da religioznosti ni bilo v duhu časa in da je za vse to, če naj bi bilo, potreba poizkusov, zavedno programatičnih pokretov, kar pa je končno ostalo le poizkus in nič drugega. Znamenje je to, da je tok časa bil drugače usmerjen. Vse te pokrete moramo smatrati kot reakcijo proti onemu skrivnemu toda kontinuirajočemu razvoju individualizma v umetnosti, kot odpor proti naturalizmu in materijalizaciji vsega umetnostnega gibanja, odpor, ki je to gibanje pač mogel zavreti za kratko dobo in to s heterogenimi umetnostnimi tvorbami, ki pa se je moral zlomiti takoj, ko so se sile teh tvorb izčrpale in je oni doslej skriti tok z vso silo planil na dan. Mi razločno vidimo, kako se sleherni teh pokretov 19. stol. odvrča od aktualnosti in se naslanja na nesodobne, že zgodovinske formulacije umetnostnih problemov, kako vsak izmed njih teži za nekim skonstruiranim idealom v očitem razporu z onim notranjim duhom razvoja, kako si sleherni pomaga z drugotnimi sredstvi, z umetnostnimi teorijami, estetskimi sistemi in kanoni, ki pa se vsi strinjajo v tem, da izhajajo od nekega a priori določenega ideala, kateremu se je ta ali ona formulacija bolj ali manj približala in katerega je zopet treba doseči. Ta ideal je dajal vsem tem pokretom sankcijo obstoja in pobude za razvoj, v razvoju zapadno evropske

umetnosti so pa ustvarili neko labilno stanje, katerega pravi začetnik je bil klasicizem s svojo antično-renesansko-baročno orijentirano ideologijo. Boj proti akademizmu, ki se je pojavil kot posledica umetnostnega razvoja izza baroka, proti poplavljenju umetnosti v prepodrobnem izrisavanju resničnosti, proti neduševnosti takih umetnin je bila ena stran njegovega programa. Druga pa je bila poudarjanje notranjega duhovnega izraza v umetnini, monumentalne konceptije in velike forme, vse stvari, ki jih je klasicizem videl udejsstvene na jugu, ki jih pa severno mišljenje, katero je v tem stoletju imelo vodilno mesto, ni poznalo. S poznimi klasicisti — to je za nas važno — je ta program prešel v roke nemških romantikov nazarencov, katerih umetnost je bila absolutno religiozno usmerjena. A ideal antike njim ni imel nič več povedati, zato se je spremenil v zmislu verskega čuvstva — ne več v antiki, temveč v tre- in quattrocentu se je čutil romantični umetnik doma, tam kjer je videl »preprosto vero združeno s prirčno lepoto« (Osborn). Bila je torej zopet historična formulacija neke vrednote tista sila, ki je pogнала ta neorganični razvoj dalje in tu ustvarila religiozno umetnino. Isto vidimo potem na Francoskem ob času Ingresa, ko se spet obnovi takozvana religiozna umetnost v nanovo oživljenem klasicizmu, ki je posegel nazaj v antično in zapadno evropsko klasiko. Toda pred tem pojavom je vzcvetela na Francoskem umetnost, katere duh je bil popolnoma drugačen in v skladu s celotnim razvojem kulturnega življenja, njega najčistejši izraz; umetnost sodobnega življenja, realizma in individualizma, katera je vzporedno z angleško pripravljala vsem tem označenim pokretom odločilni udarec. V njej je bil duh novega časa, kal razvoja, vsi ti historizujoči stili ž njo kmalu niso več mogli držati koraka, naravno da tudi religiozna struja ne, ki vendar ni bila drugega nego tak stilski eksperiment, po svoje sicer različen od drugih, ki pa je morala zaostati v istem hipu, ko je historično eklektični duh časa zamrl, kar se je v prejšnjem stoletju zgodilo z nastopom realizma v 50 letih. Tedaj je prenehala tista labilnost zapadno evropske umetnosti in se je pričel konsekventen razvoj novodobne kulture in umetnosti proti njenemu višku.

Poglavitni znak tega razvoja je racionalizem in individualizem, oba dve sili, ki sta osvobajali poedinca in njegovo življenje iz hierarhične, religiozno-transcendentno usmerjene organizacije srednjega veka, iz vpliva avtoritativnosti in iz kulture, ki je bila podrejena religiji. V drugi polovici 19. stol. je višek tega antireligioznega pokreta, oblast cerkve je tu reducirana na minimum, individuum pa je na vrhuncu svojega razmaha. Padle so vse norme, vsi zakoni, uničen je vpliv avtoritete, vrhovna norma v življenju si je človek sam, cilj njegovi pa največji razmah osebnosti. V umetnosti je izraz tega impresionizem, ki pomeni višek posvetne snovi in naturalizma, a minimum svete snovi in verskega čuvstva. Religiozna slika izgine. Gotovo, še vedno črpajo slikarji snovi za upodabljanje iz legende Kristusovega življenja, iz svetega pisma in iz svetniških legend, kakor so to delali vselej, tudi v dobah največjega naturalizma. Toda sveta snovi jim je sedaj le pretveza, izgovor, da lahko na ta način in ravno sveti snovi vkljub zrazijo težnje, ki so v impresionizmu bile od duha religioznosti neskončno oddaljene. Toda vedeti moramo, da je tudi to stalen in skoro zakonit pojav zgodovinskem dogajanju in da je bilo še vselej tako, kadarkoli je naturalizem prevladal nad spiritualizmom. To, kar slikajo Udde, Gebhardt, Max in drugi, se v prerezu pojmovanja prav nič ne loči od slik staronizozemskih in staroitalijanskih naturalistov; različni so le formalni vidiki in problemi, na katere se sveta snov nateza. Religioznega duha v njih ni. Kar pa iz verskega predmeta naredi Corinth, nima niti v zgodovini nobene primere, na kaj se opira.

Bilo je zategadelj načelno novo dejanje, ko se je v naši dobi vsi ekspressionizma pojavila pred nami religiozna umetnina, sicer v različni godi, ki jo je v prejšnjem stoletju izobličila struja nazarencov in drugih religioznih klasi-

cistov, pa tudi od one, ki jo je takrat in kesneje za impresionizma zahtevala cerkev, toda vkljub temu religiozna v vsem svojem bistvu. In zdi se mi sedaj, da izrednosti in pomembnosti tega dejstva ne bomo dobro razumeli, če ne bomo pregledali v kratkem i poglavja cerkvene umetnosti v 19. veku, le iz popolnoma negativnih uspehov le-te nam bo mogoče pravilno presojati absolutno pozitivne in življenja polne tvorbe moderne umetnosti na tem polju.

V 19. stol. najdemo cerkev ž njenimi etično-verskimi cilji, ž njenim odporom proti materijalizaciji umetnosti in kulture sploh, ž njenim stremljenjem po izoblikovanju zgolj vsebinsko izrazite umetnosti vedno v taboru onih nazaj stremečih pokretov. Vidimo, kako si jih polagoma osvaja, podreja in kako iz njihovih umetnostnih programov ter iz klasičnih perijod evropske umetnosti, na katere se oni pokreti že sami vedno sklicujejo, ustvarja svojo estetiko, svojo tipologijo, svojo umetnostno zakonodajo, skratka: ono fiksno formulo, po kateri se mora umetnina ravnati, če naj zadosti svojemu po cerkvi predpisanemu vzgojnemu smotru. To formulo najdemo potem realizirano v vsaki tako zvani cerkveni umetnini poznega 19. in tudi 20. stol., ona je tista vrednota, ki jo cerkveni krogi še danes apodiktčno nazivljejo cerkveno umetnost in ki je merilo in ideal za vse, kar se na tem polju ustvarja, ki pa v resnici ni drugega nego konglomerat vseh mogočih, v zgodovini že tu ali tam realiziranih idealističnih umetnostnih sestavin, nabranih v nekak sistem in potrjenih tako rekoč s kanonično veljavo. To je dogmatično izkonstruiran katekizem, čigar elementi izvirajo iz egiptске, grške, renesanške in baročne umetnosti. Važno pa je, da preko te ne sežejo. To je hieratični mir umetnosti ob Nilu, lepota, harmonija in preprostost one v Heladi; do skrajnosti toplo versko čuvstvo, ki ga nedosežno lepo izražata Giotto in Fra Angelico; to je dalje vzornost mojstrov visoke renesance: psihološko preštudirana, do skrajnosti naravi zvesta a že idealnim tipom in zakonom kot izrazu Boga sledeča koncepcija Lionarda, herojsko idealizirana lepota Michelangela ter neskončna nežnost, ljubkost in harmonija v umetnosti Rafaela. To je končno plamereča čutnost baroka, apel na naša najintimnejša in najslajša doživetja hkrati z zanosno pridigo baročne forme. Rekel sem že, da preko tega, v 18. stol. in še manj seveda v 19., ti elementi ne sežejo; v tem oziru je vsa naša cerkvena umetnost zares velik anahronizem, ki že davno več ne hodi s časom, ki je marveč stabiliziran in že v veliki meri okostenel kompleks popolnoma nesodobnih, objektivno trajnih, idealističnih umetnostnih vrednot. Zunanji znak tega kompleksa je eklekticizem, njegov razvoj pa je na las enak razvoju drugih umetnostno-religijskih in profanskih pokretov v prejšnjem stoletju, ki so izhajali s tega eklektičnega stališča. Dokler so i v veliki umetnosti prevladovala take in podobne težnje, toliko časa je šla cerkvena umetnost ž njo v enakem koraku. Kakor hitro pa se je pričelo ono radikalno gibanje realizma, ki je pomelo vse historične stile, je tudi ta ožja cerkvena umetnost nujno morala zaostati, stopiti sploh v ozadje, kajti vsa smer naturalizma in impresionizma ji je bila v svojem bistvu tuja in nasprotna. Mi opažamo sedaj rastoči prepad med konsekvantno proti svojemu višku stremečo moderno individualistično kulturo, kjer so vse stvari v samem dogajanju, nastajanju, razvijanju, dinamičnem naponu, ki ne pozna ne norm ne zakonov ne tipov, in pa med svetom, v katerega se zapirajo katoličani, ki varujoč zaklade preteklosti in upravičeno kritikujoč z etičnega stališča nekatere pojave sodobne kulture, v pretiranem konservatizmu zavzamejo napram njej kot celoti negativno stališče. Vsled tega se ne brez vsake utemeljenosti zdi, kakor da je katoliški svet od tega razvoja čisto odtrgan, da se samó hrani in sam ne vstvarja, da njegovo kulturno območje dreveni in da je postavljen na rob časovne kulture. Nikjer se to tako izrazito in tragično ne javlja kakor ravno v cerkveni umetnosti, kjer stoji modernim umetnostnim stremljenjem po svoji vsebini in formi nasproti absoluten mir, negibnost, nek sam v sebi počivajoči svet, koježa ogrodje je jako komplicirano, toda brez sile

življenja. To je vsebinska simbolika vse v cerkvi uslužbene umetnosti 19. in 20. stol. Odkod izvira le-ta umetnost? Iz one že zgoraj orisane cerkvene estetike, ki vsebuje elemente, kateri so nekoč pač bili sodobni in aktualni, polni življenja in najadekvatnejši izraz časa, ki pa to danes niso več, ne morejo več biti; iz one tipologije, ki vsaki sveti snovi, vsakemu svetemu motivu predpisuje eno in samo eno obliko, namreč hierarhično. Udejestvuje pa vse te umetnostno-verske predpise drugovrstni rokodelski mojster, ki nima nobene individualnosti, ki je marveč nesamostojna eksekutiva onega nevidnega kanona. Cerkevna umetnost je tu postala popolen anahronizem, rokodelstvo, ni več ona reprezentativno veličastna tvorba stoletij, kar je bila še vselej doslej. Sami ne vemo, odkod še črpa svoje sokove, vemo le, da ni sodobna, da je zastarela in življenja nezmožna. Stoji le še na robu umetnostnega življenja, pa prav na robu in bo vsak čas izginila.

Takšno je bilo njeno stanje do včeraj in ga niso nič izpremenili oni iz cerkvenih krogov samih vzrastli reformacijski poizkusi, kot je n. pr. beuronska umetnost. Beuronska umetnost je — to že smemo in moremo reči — poizkus, ki ni uspel. Prvič je v veliki meri individualna tvorba njenega začetnika, kar se je izkazalo zlasti na delu njegovih učencev; drugič pa je njena baza zopet oni historični eklekticizem, ki se je še vselej doslej slabo obnesel. Če so stremeli klasicisti za grško antiko in za renesanško — baročnimi vzori, nemški romantiki — nazarenci za zgodnjerenesanško klasiko, stremijo pa benediktinci za grškim arhaizmom in egiptskim linearizmom, poteza sicer, ki p. Lenza in njegove zelo zelo približuje modernim, ki pa je vse premallo elementarna, da bi mogla obstati. Toda naj bo s temi in takimi poizkusi kakor hoče, rezultat je slejkoprej negativen. Cerkevna umetnost v tej obliki, kot jo poznamo iz konca 19. in še iz našega stol., je izgubila svojo vitalno vlogo in se tako odločila od življenja, da bi temu težko našli primere. Ni nam treba drugega nego pogledati impresionistično in tako zvano cerkveno sliko iste dobe — in ta brezdanji prepad bo zaživel pred vami z večjo plastiko, nego bi mu jo dala moja beseda. To sta dva svetova: eden, ki hiti v svoj višek in konec, a se bo na koncu prelil v nov svet — mislim svet individualistične kulture in umetnosti; drugi, ki živi od preteklosti, zaključen sam vase, na najlepši poti, da propade po svojem pasivizmu. Toda mi vemo in verujemo, da vzklije novo življenje. Če se je danes pred nami naenkrat pojavila umetnost, ki samo sebe nazivlje odpor proti materijalizmu in naturalizmu, ki se obrača od zunanjega sveta, da se more vsa posvetiti notranjemu svetu; ki prodira od videza stvari do njih bistva, njih ideje in do idej, ki stvari vodijo, urejujejo, uravnavajo, zboljšujejo — potem je to le zunanji znak neke bistvene preorijentacije vsega našega časa. Potem je to tudi nekaj tako načelno novega, da mi tega še sploh presoditi ne moremo. Zunanji znak je to, da se je pod površjem naše kulture zvršilo neko zblížanje med nebom in zemljo in da se je tu pričelo nadaljevanje tistih zgodovinskih dob, ki je v njih prvo besedo imel duh. Nimamo prešteti vseh možnosti in poti, po katerih so se vse te nevidne revolucije svetovja vršile. Kar vemo, ni nič. Toda če v naši umetnosti spontano narašča religiozna slika in našim umetnikom neprestano uhaja pogled v ono dobo zapadno evropske umetnosti, v kateri je bilo versko čuvstvo v zenitu svojih sil — v srednji vek; če v naših slikah in kipih vedno bolj narašča resnično sveta snov — potem je vse to dokaz, da je ena izmed poti, po kateri nas Nevidni obrača v novo stran, pot religiozne obnove. Dokaz je to, da se je okrog nas stvorilo resonančno dno verskega čuvstva, v katerega moramo sedaj uglasiti svoje duše, da bodo ž njim sozvene v poletu v božje ravnine. Če kdaj, potem je danes prišla ura, da stopimo katoličani z roba naše kulture v njeno sredo, da od tam sami prenovljeni pričnemo presnavljati ves naš čas. Če kdaj, potem je danes prišla ura tudi za cerkveno umetnost, da stopi z roba, kjer je, v sredo našega kulturnega kroga,

onega iracionalnega umetnostnega ustvarjanja, ki je danes samo od sebe pognalo v svet dela kot so Barlachovi puščavniki, Bilkovi Kristusi, Meštrovičevi kerubi in evangelisti in Pavli in Kristusi naših Kraljev. V to sredo naj stopi cerkvena umetnost, v to vrelo pristnega in nepotvorjenega, svobodno iz globine duše privrelega religioznega čuvstva in naj se prenovi v njegovem duhu in v duhu del, ki zdaj tam v centru nastajajo — ali pa bo naša edina verska slika še nadalje individualno močna umetnost naših ekspresionistov. Kajti spričo njih del že moramo reči z vso odločnostjo, da to ni več programatično zavedno eksperimentiranje, ne več samo konstrukcija religiozne umetnosti na nereligioznem podstavku, kar so bili vsi zgoraj orisani poizkusi klasicistov, nazarencov in drugih, da to ni več naslanjanje na stare vzore, historični eklekticizem, postavljanje »objektivnih, idealnih in večno veljavnih« kanonov in tipov, da je marveč iz dna sodobne duše, iz njenega najčistejšega kontakta z resničnostjo zgrajena religiozna stavba na religioznem, popolnoma z duhovnimi težnjami podprtem temelju. Današnja religiozna slika je organičen produkt celotnega sodobnega umetniškega hotenja, med njo in med čisto posvetno sliko ni tistega zevajočega prepada, ki je bil na pr. med impresionistično in kako cerkveno sliko poznega 19. in 20. stol. Če se je tam vsa religioznost stopila v materiji, se je pa tu materija preblížala duhu. Resnično: pod površjem našega časa, da sami ne vemo kdaj in kako, sta se zblížala nebo in zemlja.

Likovič Joža:

Poletni dan.

Popoldan pari se, duši —
 Kmetica se ozira v zlati križ,
 ura šteje tri:
 v čast prebridki martri
 v prazni dan zvoni.
 Zvok zasenčil je tišino jasno,
 oblak se zlat v modrino prazno
 plazi —
 Nekje škrjanec vpije:
 sem se skril k Bogú,
 pa zopet brez sledú
 gre dan za solncem belim —

Tine Debeljak:

Ivan Pregelj v prvi dobi.

(Poizkus literarno - historične studije.)

3. Mohorjan in pot v Bredo.

V tem času zadnjih izpitov in prvih profesorskih služb v Gorici, Pazinu in Idriji, je pisal Pregelj predvsem prozo in epiko v »Koledar družbe sv. Mohora«, v katerega je vstopil l. 1907. (za l. 1908.), torej tedaj, ko je pisal še v »Zori« Spomine in omledne silhuete iz prazničnih dni. Vstopil pa je s prvo svojo historično skico o Blagovestnikih, da bi učil in se je pozneje še enkrat poskusil v tej vrsti s »storijco« o kranjskem apostolu Hrenu, stilistično zanimivo, psihološko manj, z ozirom na verodostojnost pa mu je Ilešič zagrozil: »Gospoda, odgovorni bodite pred zgodovino!« in ga je Perko branil. Vzgajal in zabaval pa je s povestmi in črticami: Iz težkih dni, Hrvatov Miha, Pijančeva hči, Brata, Rejenka, Preslepljeni in oteti ter z vpesnjenimi dogodivščinami: Sosedje, Vinograd in Jurko pastirček. Če jih razberemo sintetično: po splošni karakteristiki, in analistično: z ozirom na tehniko in stil, življenski obseg in njega izvirnost, na prvotne elemente njegove psihe: bi morda dobili niti iz njega samega vodeče v bodočnost, v Mlado Bredo. Če pa skušamo presoditi še relativno: z ozirom na čas, pod katerega vidikom je ustvarjal: bomo morda dobili pravo mesto za Mlado Bredo in spoznali njen plašč, v katerega je odeta, in njega kraj: moderno blago, a starinsko urezano? ali morda starinsko sukno nanovo ukrojeno? ali še sicer kako?

Kar se v teh koledarskih povestih loči od proze v »Zori« in pokaže razvoj, je predvsem širše zajetje življenja, pa ne toliko v globino kot v širokost: mesto liričnih ornamentov, neplastičnih osebnih dogodiljev, je komponiral tu že cele storijce s poglavji in so osebe že prestopale iz obče poetičnega, meškoveškega ovoja v lastne obrise, pa vendar še ne toliko, da bi jih ločil od stotero drugih; skušal jih je psihološko zaplesti v dejanje in razvoj, skratka: začel je gledati življenje objektivno in ga v novo ustvarjati. Pa ta psihologija kot dejanje in razvoj je pristno večerniška, se pravi: koledarska v Bratih in Pijančevi hčeri, da Iz težkih dni in Dve materi ne omenjam, ki spadata še povsem v Josino sfero, dočim je Rejenka mestoma živa in je Hrvatov Miha čehovsko posrečena psihološka studija. Kjer je v širše zajel, se je ustrašil snovi, ki se mu je sprti kopičila in zato je to gradivo, namesto da bi ga umetniško zgnetel v življenje, samo šolsko shematično nakazal, škiciral psihične prehode in dejanja, ne da bi jih drugače utemeljeval kot: »in zgodilo se je kot čudež« ali zgolj časovno: »in tedaj«, kar je le poetični deus ex machina, svetopisemsko stilistični »in illo tempore«... Poleg te naivne psihologije, mu je glavno stilistični efekt in redno zaključuje v patosu: bodisi v baladnih

kontrastih ali liričnih paralelah. Ali nekaj je v dnu, ki je sveže živo. Pregljev in splošno slovenski najbistvenejši element, ki ga dobimo vedno, če abstrahiramo vse zunanje namečke in reduciramo vse njegove povesti na osnovo, ki je naivna ljubezen, ki se žrtvuje za druge in za druge trpi odrešujoče... Ta misel, ki je že sama na sebi pristno krščanska, ki je čista zaživela v Dostojevskem in Handel-Mazzettijevi, je prav Preglju še posebej zunanje vržena v impresijo praznikov, v slavnost primice, v avtoriteto duhovne oblasti, v kulise in le narahlo pada senca s formalnosti tudi v dušo. In če je bila v Zori nositeljica tega elementa tradicionalna, z zemlje odmišljena svetniška mati, je zdaj stopila na njeno mesto dekle, zmaterializirana žena, parkrat otopel idiot, osvetljen ljubimec — (Dostojevskega »druga oseba«) in proroški župnik-starec. Motivi pa, v katere se zapletajo, so najčešče tradicionalno shematizirani takole: očeta-soseda se prepirata, mlada dva se ljubita (Pijančeva hči, Blagovestnika, Sosedje); mož pijanec: žena mučenica, ob strani ji stoji prejšnji fant (Dva brata, Rejenka); idiot, po telesu orjak, po duši otrok, ki naivno ljubi (Hrvatov Miha, Sosedje); otroška ljubezen, ki zori zakonu (Jurko pastirček) in še sovraštvo med bratom in sestro (Jurko pastirček) in ljudje pod trdo kožo dobri in mehki (Rejenka, Jurko pastirček, Mence, Sosedje) in krčmarica zvodnica (Preslepljeni). Psihološko pa gre razvoj najčešče po formuli: človek, v bistvu dober, pade po smrti žene ali matere (vsekakor ženske) v žalost, se zapije in sovraži tistega, ki ga z žrtvijo ljubi in ki ga končno še z večjo ljubeznijo izleči. Zgolj schmidovsko naivno reševanje duš, ki pa imajo v sebi globoke vodnjake, ki jih slutimo, le čudno pri vrhu so izpeljani.

Iste motive: preprosta čuvstva nekompliciranih ljudi pa brzdana pod postavljenimi vidiki, je zaznati tudi v epskih črticah, ki jih je krstil Glonar za »epe brez epske prozornosti«. So v formi slov. narodnih pesmi, deseterec pomešan z osmerci, verz gol, dobro se prilegajoč golemu pripovedovanju in realističnemu opisu faktov. Ni ločiti Pregljevih epskih povesti od prozaičnih in smelo trdim: ne samo ta njegova poezija, tudi njegova proza je izšla iz slov. nar. pripovedne pesmi, kar naj je povdarjeno nasproti moderni 90tih let, ki je izšla iz lirike. Bistvo narodne pripovedne pesmi je zame predvsem: nekompliciranost psihe, povdarek etične vrednote, konvencionalnost snovi in tradicionalnost razvoja, ima torej neko ustaljeno vsebino in formo, realistično podano v konkretnih dogodkih, ki ne predpostavljajo psihološke utemeljitve in zato vplivajo s fakti samimi. Prehvaležen objekt modernim, da te doživljene fakte psihološko preneso v moderno življenje! Še posebej kar se tiče stila in forme, pa je izraz konkreten, ustaljen simbol trdo realen, nikdar abstrakten, plastičnost, tipičnost in efekt bistveni, kakor tudi dramatičnost in preprosta poetičnost okvirja. Večino teh znakov lahko vidimo v Preglju začetniku, prozaistu kot epiku, ki se mu da slog na mnogih mestih primerjati narodnemu. (Klasični pismi v Jurku!) Vendar pa je tu snov preveč obtežila z raznimi psevdopsihološkimi draperijami, raztegnjenimi opisi in

kar je glavna estetska hiba: mesto enotnega, v eni liniji dramatično se razvijajočega dejanja, se razkolje dogodek na nešteto malih scen, ki stopajo z glavnim v isto višino, v isto pomembnost, in ga zastro in pre-rastejo. V detajlih: melodiozne, preproste idile; v celoti: sestavljena, ne enotno zapeta mohorska povest, so ti njegovi »epi«.

Vobče je življenjski obseg njegovih stvaritev ozek, preko navadnih problemov Mohorjanov ni prišel, čez vaška obzorja se ni vzpel: zrasel je v to ozko življenje in ga skušal sveženovo umetniško komentirati. V slogu je rabil neposredno dramatičnost, povzeto od modernih, mesto analize razmišljanj torej monolog ali živo sanjo, dogodke impresionistično doživljeno podajal, kar da njegovim osebam neko luč, ki še nas ogreje. In čudno: pri vsej svoji tradicionalnosti, neizvirnosti, vsiljivi tendenci, nepopolni tehniki je znal vstvariti — v neorganizmu sicer — trpeči tip, ki je splošno narodni in specielno njegov in ki vtriplje na najtišjem dnu življenjsko globoko... Ta element je prvotni, vrednota, ki ostane, vse drugo je priličeno in prikopičeno! Iz vse te koledarske drobnjave, v detajlih kolikor toliko gorke, bi rešil v današnji čas le Hrvatovega Miha, predhodnika poznejših njegovih romantično svetih tipov.

V času tega poštranskega socialnega dela, ko je za podlistek goriškega »Časa« prevajal tudi F a b i o l o, je glavno pozornost obračal še vedno na romantičen ep: Novo komedijo, iz katere je priobčil v »Zori« goethejevsko pustno komedijo H a r l e k i n i, ironizujoče s filozofičnimi paradoksi protikrščanske ideologije. Tudi sicer se je bavil z d r a m o in je priobčil v »Zori« prigodno, s čitalniško tehniko pisano večdejanko B o j z a g i m n a z i j. V tisku pa ni izšla, pač pa je doživela v Ljubljani na Ljudskem odru vprizoritev in polom njegova dramska t r i l o g i j a (morda prva slovenska?!). V i t a, moderna družinska drama, ki je nisem mogel dobiti, kakor bi bila zanimiva za ugotovitev dramskega elementa v Preglju pred Mlado Bredo.

Vse to delo od l. 1908., — ko je pisal nekomu: »Zdaj imam še z izpiti dela dovolj in pa za družbo Mohorjevo pišem, da kaj zaslužim, kjer sem vrlo dobro zapisan in tudi dr. Krek in Meško hvalita način, v katerem sem pisal Sosedo« — do l. 1913., ko se je opravičil starcu-župniku: »I, glejte, včasih bi tudi rad malo vplival na naše ljudstvo... ukaželjno je in rado čita« — vse to poljudno delo je bilo le nekak uvod v večjo stvaritev, kjer bi vse te elemente, snovne in stilistične in idejne, strnil v eno. In kot tak uvod v to delo sem vzel tudi jaz to Mohorjevo dobo in jo s tega vidika tudi gledal. To delo M l a d a B r e d a pa je bilo brez dvoma pisano zgolj z umetniškega stališča, ker koncem leta 1913. je zlovoljen priobil: »Kdorkoli piše povest za ljudstvo, ne misli, da taki povesti ni treba umetniškega značaja, da je za vse ljudi dobro. Slavni odbor »Družbe« neusmiljeno zavrni vsako diletantsko povest!« (Gorenjec.) V času, ko je Pregelj pisal Bredo z umetniškimi ambicijami, je bilo pri nas več umetnostno oblikujočih načinov in oblikovanih svetov. Eden subjektivno romantični, zgoče impresionistični, hlástno loveč čutne do-

žitke, ki so jih projicirali v dušo po razdraženih živcih, rafiniranih kot so sploh bolešno dovzetni nervozniki, kadeči cigarete v polnočnih barih ob nakredanih ljubicah. To je oblikovani svet ožarjenega potepuštva-bohémstva, ki mu je ljudstvo inferiorno: »Sovraštvo med umetnikom in občinstvom je tako prísérčno (Gospa Judit)«, ki cinično opsuje vse filistrstvo in rodoljubarstvo; je mefistofelsko negativen duh, ki se je povzpél umetnostno v Nietzschejevo pozo: moj jaz mi je vse, vi in ves svet ste le toliko, kolikor ste del mojih sanj! Zato požene vso kri svojih junakov skozi lastno srce, njih misli skozi svoje možgane, njih plastičnost zaodene v tenčičasto haljo svojih sanj... Drugí svet pa je temu nasproten: zgólj realen, zunanje plastičen, osebe stoje zase, žive svoje življenje, niso komponirane v ilustracijo poeta, ki je pa tu inferioren; oblikovano je le ljudstvo in sicer netangirano objektivno, brez čuvstvene impresije, zgólj iz vidne zamisli v vidno misel logično po sistemu sestavljeno, v globino omejeno, v višino z miselnim pogonom celo sproščeno. Umetnik plastičnost svoje osebe zakrije za neoseben stil, za verno izklesana obličja, se uniči, da zažive drugi ljudje v objektivnih tipih, da zažive življenje, sekundarno sicer, ki jim ga vsili avtorjeva misel, ki je le pri največjih umetnikih te struje ukrešena iz žive duše, po večini pa je vzeta mimo nje in iz knjig. Prvi so ljudje trenutkov, torej novel, velikih mest, rastočega človeka, osebnega kmeta, diktatorji; drugi pa so ljudje razmišljanj, torej romanov, trgov in vasi, dovršnega človeka, socialnega kmeta, propagatorji. Osebna označba vrhov bi bila: Cankar in Finžgar, Meško pa bi orgánično spajal oba z turgenjevsko poetičnim, psihološkim realizmom, razpoložensko liriko.

Mladina teh let z ideologi Iz. Cankarjem, Erjavcem in Šilcem pa ni hotela nobene teh treh, ampak iz vseh treh novo umetnost: čisti ekspresivni realizem. Iz Dis realizma je povzela klic po grobem realizmu Dostojevskega in Dickensa, ki naj se pa ne kaže le v zunanjem, realnem gledanju človeka in apostrofirajočem stilu, ampak v realizmu, vrženem v dušo in delujočem v nji razkrajajoče. Nasprotje že impresionističnemu načinu romantikov, kakor se kaže nasprotje tudi v cilju: ustvariti življensko objektivne vrednote, po notranji analizi sintetično dvigniti figuro v tip, ne ostati pri psihični analizi dožitkov. Iz naturalizma so povzeli še en moment, ki so ga pa romantično prirojili: »počvo« Dostojevskega, »Erde« Schönherrja, »Scholle« Tirolcev, »Heimatskunst« Mazzettijeve, to je milje, stopajoč iz uloge kulís v aktivnost, zemlja, ki zariše prav posebne in povsod različne poteze v psihično lice človeka. In bistvo tega pojma »zemlja« je vedno tradicija, to so: etični, estetični, religiozni temelji stoletij, ki tvorijo v človeku tisto »prirojeno« dno, iz katerega šele se začne dvigati individuj v svojo lastno rast. »Zemlja« je kompleks prvin, in te prvine odkrivati in iz njih ustvarjati našega človeka, naj je namen te nove umetnosti, ki mora biti katoliška, ker ti elementi v nas, ki imamo le notranjo pasivno versko tradicijo, ne blesteče zunanje, so specielno katoliški. Če je Iz. Cankar poudarjal in ustvarjal v smislu psihološke analize Dostojevskega, je za njim l. 1908. Jakob Šilc propagiral v Gorici to roman-

tično naturalistično pojmovanje »zemlje« in sicer na shodu, ki mu je podpredsedoval bog. Lojze Remec in je bil slavnosten deklamator phil. Pregelj, ki so ga tedaj tudi dvignili na rame in s tem nezavedno poudarili simbol! Istega leta je ranjki Erjavec prorokoval Iv. Cankarju še deset let življenja (grozno izpolnjena zakletba!) in je tako prešla umetnost iz osebnega kulta v kult kmetstva, prevzela torej mesto sebe in bohemstva nov zdrav objekt: elementarno ljudstvo, mesto pesimizma — optimizem. Pa če je ta pot vodila navidez v nazadovanje, v Jurčičevo dobo, je vodila samo pri tistih mnogih, ki niso ločili gesla: umetnost narodu, ki se je tolmačil v »Dis« dvojno in je ta razlaga tudi difirencirajoči znak za mlade in stare: mladim je bil »narod« samo nov umetnostni objekt, sprejet v območje ustvarjanja kot element poln novih, svežih, ekspresivnih sil, modernizmu nasprotnih; dočim pa je bil starim »narod« oni suvereni objekt, ki naj umetnost služi s tem, da ga uči, zabava in dviga. Zato sta šli obe struji po snovi navidez vzporedno, pa se vedno bolj notranje razločevali, dokler se mladi niso l. 1914. polastili »Dis«, Mohorjevo družbo pa so zaenkrat pustili še starim.

V ta čas torej pade pisanje *Mlade Brede*, ki je izšla v Mohorjevih Večernicah, 67. zvezek, za l. 1913. (Dalje.)

Likovič Joža:

Zvečer.

Kadar na vasi moški zbor
mehak, bolesten povasuje,
ptič v mejici zdrami se,
v večer zapoje.
Somrak brni,
murni strižejo gosteje,
skrbno bedi
še zarja ob rdeči luči —
Dekle zapreti zgornjice ne more,
čaka, da se vjame mesec
v prevoje rožmarinov.

Božo Vodušek:

Prošnja pesem.

Marija, kako smo si hladni in tuji;
tako ni med materjo in otroci.
A kaj, ko pa smo vse preveč otroci
svetá (nagli čolni v divji struji).

Še v mislih ne moremo Te doseči
pretrudni, pretežki od zemlje, od zemlje;
njena ozka meja nam jemlje
vid, da ne vémo kam v blagoslov seči.

Da bi bila živa, plodna vera
v vsakem samaposebiumevna!
Ne ne, ni samaposebiumevna.
Mar naj studenec iz sebe izvira?

Da ne bi naše uboge molitve
vse bolj ledenele, vse bolj kostenele!
Kakor nitke napolpreperele
dozdevno vežejo mrtve molitve.

O kdor s koreninami v večnost sega,
z lahkoto goré in svetove premika.
A nam se zadnja deska odmika;
ne vém kdo nas ziblje daleč od brega.

Prilika o malopridnem drevesu
nas pláši: še malo pa se poseka.
Ti, ki si nosila Bogočloveka
v svojem silnem deviškem telesu,

nas, ki na prečloveškem trpimo,
v nove božje sinove prerodi,
iz grenke smrti v življenje vodi
da Te kot mater doživimo.

Gogala Stanko:

Zborovanje slovenskega katoliškega dijaštva v Ljubljani.

Dijaško življenje je potekalo že nekaj let mirno, brez gibanja, brez važnih odločitev. Dijaštvo je pač živelo svoje dijaško življenje, živelo je tudi svoje organizacijsko življenje, toda vse to je potekalo in teklo naprej, brez notranje potrebe po posebnem dijaškem življenju. Nismo se zavedali, da učinkuje na nas polno uplivov, katerim se je treba enkrat upreti, nismo se zavedali, da so naše duše prazne, brezidejne in globoko verske vsebine, nismo se zavedali svoje dolžnosti splošno kulturne izobrazbe, od katere bomo morali nekoč, ko dorastemo, dajati ljudstvu nazaj, toda podvojeno ali posedmerjeno. Ni bila v nas živa zavest, da potrebuje posebno katoliški dijak v letih svojega duševnega in telesnega doraščanja mnogo, mnogo izobrazbe, mnogo zveze z odrastlimi, zreli, bogatimi osebnostmi, od katerih dobi potrebno duševno izobrazbo in vzgojo po eni strani in potrebno telesno vzgojo in poduk po drugi. Kajti gotovo je, da dijaku ne zadostuje niti v času studiranja, niti pozneje v življenju ona splošna šolska izobrazba, ki jo dobi v šoli, ampak da potrebuje za svoje udejstvovanje in življenje mnogo več. Ne smemo pozabiti, da bo življenje zahtevalo od nas, da smo si sami v vseh verskih in kulturnih vprašanjih na jasnem, ker od tega zavisi potek in stopnja vrednosti osebnega življenja in javnega delovanja. Tudi ne smemo pozabiti, da se onega odločnega, samostojnega nastopa in energične, samozaupne odločitve ne bomo navadili v šoli. Vse to, kar že sedaj potrebujemo, t. j. verskega in idejnega bogastva in vse to, kar bomo pozneje potrebovali t. j. samostojnosti in jeklenega značaja, vse to nam dajejo dijaške organizacije, kjer se fantje istih načel združujejo, se izobražujejo in medsebojno dobro uplivaajo.

Misel o potrebi dijaških organizacij in želja, da bi začela delovati, to dvoje je bilo glavni povod, da se je letos v mesecu juliju izvršilo v Ljubljani dijaško zborovanje. Seveda je imelo dijaštvo že preje svoja društva, toda potreba poživiti jih in ustanoviti nova in cela kopa zelo perečih vprašanj, ki so zahtevala rešitev, to nas je privedlo do zborovanja.

Pripravljalni odbor, sestojč iz zastopnikov Akademске zveze, Srednješolskega sveta, Ženskega sekretarijata, Akademске kongregacije in Dijaškega orlovskega okrožja je sestavilo ta-le spored: 1. od 17. do 20. julija duhovne vaje za akademike in abituriente v Št. Vidu; 2. od 21. do 24. julija orlovski tečaj v Št. Vidu; 3. od 24. do 26. julija zborovanje v Ljubljani in 4. dne 27. julija orlovski nastop v Ljubljani. Iz tehničnih vzrokov je moral odpasti tečaj v Št. Vidu in nedeljski nastop v Ljubljani. Tako smo določili končno naslednji spored: 1. od 18. do 22. julija duhovne vaje in 2. od 24. do 26. julija zborovanje.

Duhovne vaje, ki se jih je udeležilo precejšnje število abiturientov in akademikov, so bile lep začetek za zborovanje; kajti njihov namen: očistiti duše je uplival na večje spoznanje ob zborovanju, ker le čista srca imajo globoko zmožnost spoznavanja.

Zborovanje, ki se je začelo v četrtek dne 24. julija, je pokazalo, kakšno je življenje v dijaških organizacijah. Če upoštevamo 1. da je odpadel tečaj, ki bi gotovo privabil mnogo tovarišev, 2. da je bil med duh. vajami in zborovanjem 1 dan prost in 3. da so nameravali štajerski dijaki v Mariboru svoje zborovanje, ni čudno, če se zborovanja ni udeležilo dijaštvo v večjem številu. Vendar pa je ta majhen del vsega kat. dijaštva pokazal svojo zmožnost in veselje do dela v debati, tako, da smo uspehov zborovanja vsled kvalitete navzočih lahko iz srca veselili. Gotovo pa je, da bi ne bila samo kvaliteta tovarišev, ampak tudi kvantiteta popolnoma zadovoljiva, če bi delale organizacije in bi skušale združiti v sebi vse dobre in najboljše tovariše, ki bi se z veseljem udeležili zborovanja.

Dopoldansko zborovanje je bilo skupno za srednješolce in akademike, ker je bila zadeva, ki se je obravnavala, za oboje enako važna. Govor dr. Capudra o razmerju med dijaškimi organizacijami in dijaškim Orlom, je dal mnogo snovi za debato, ki se je takoj po referatu razvila. To je bilo zelo važno vprašanje, od čigar odločitve je bilo odvisno uspešnejše delovanje obeh organizacij, ki sta do sedaj živeli druga poleg druge in sta posegali s svojim delom druga v drugo. Debata, ki so se je udeleževali z enako živahnostjo srednješolci kot akademiki in ki se prvi dan še ni končala, je drugi dan po referatu tov. Hartmana končala s sklepom: Dijaški Orel je samo odsek dijaške stanovske organizacije.

Popoldanska zborovanja so bila ločena za akademike in za srednješolce. Srednješolci so imeli svoje zborovanje v Ljud. domu, kjer so slišali idejno bogate referate gg. dr. Rožmana in dr. Ujčiča. Akademiki pa so zborovali v Akademskem domu, kjer sta referirala tov. Stanovnik Aleš o političnem udejstvovanju dijaka in tov. Okorn Janez o religioznosti. Po obeh referatih, ki sta dokazala akademikom nova pota za svoje udejstvovanje, se je razvila živahna debata, ki je pokazala zanimanje akademikov i za politična i za religiozna vprašanja. Ob 5 popoldne pa so imeli tovariši abiturijenti poseben sestanek, kjer jim je govoril prof. Dolenec in jim dal smernic na pot v življenje.

Zborovanje v petek dne 25. julija je bilo središče vsega zborovanja, ker so bili na vrsti najaktualnejši referati. Že tema »Slovenstvo — Jugoslovanstvo«, ki jo je obdelal tov. Gogala Stanko, kaže, da se je dijaštvo zanimalo tudi za splošna kulturna vprašanja, v katerih si mora biti na jasnem. Tudi referat tov. Hartmana Alojzija o delu dijaštva v prosvetnih organizacijah kaže, da hoče dijaštvo delati tudi pri drugih organizacijah, sploh tam, kjer vidi potrebo. — Popoldansko zborovanje je obsegalo referata tov. Furlana Tomaža o orientaciji v socialnem vprašanju, v katerem je obdelal vse socialne sisteme in pokazal veličino socialne zavesti, ki je nujno zvezana s krščanstvom, in referat tovariša Šedvyija o cirilo-metodijskem delu med slovenskim dijaštvom. Pokazal nam je potrebo tega dela in dal praktičnih navodil, kje in kako se lahko v tem smislu udejstvujemo. Po obeh referatih je bila debata, ki se je dotaknila praktične izvedbe nasvetov obeh referentov.

Sobotno zborovanje je obsegalo dva občna zbora. In sicer je bil dopoldne občni zbor Slovenske dijaške zveze, kot centralne organizacije vsega slovenskega katoliškega dijaštva in popoldne občni zbor Počitniške zveze. Pri obeh občnih zborih so tovariši agilno sodelovali, tako da lahko upamo, da bodeta obe organizaciji začeli z delom in da bodeta uspešno delovali.

S tem je bilo zaključeno zborovanje, ki se je vkljub premajhni udeležbi zelo dobro izvršilo. Zvečer v soboto je dijaštvo priredilo v Unionski dvorani komerz, ki pa ni bil dobro obiskan; vendar pa je dosegel svoj namen: stopiti v stik z drugimi našimi ljudmi in gojitev družabnosti med tovariši samimi. V petek zvečer pa smo se zbrali sami v dvorani Akad. doma na družaben večer, ki je bil izpolnjen s koncertnimi točkami tov. Likoviča in Močana, pri katerih je iz prijaznosti sodeloval g. Svetel.

Tako je minil čas zborovanja. Lepe, bogate besede, ki smo jih slišali, bomo ohranili v sebi in jih gojili v svojem življenju. To zborovanje mora biti začetek novega življenja med dijaštvom, mora vzdigniti veselje do dela v organizacijah, da bodo v resnici izpolnjevale svoj namen: boljšati in vzgajati svoje člane. Vsak katoliški dijak naj se zaveda svojega poslanstva in naj začne z delom pri samem sebi in pri drugih, da bo vreden biti imenovan katoliški dijak. Bogati moramo postati, da bodo naša dejanja obrodila stoteren sad; bogastvo pa bomo dobili v dobrih dijaških organizacijah, katere moramo s svojim delom povzdigniti. Zato: Vsak na delo, da bo zmagala naša!

Furlan Tomaž:

Orlovstvo in mi.

Dijaški zborovanji v Ljubljani in v Mariboru sta se pečali z razmerjem dijaških orlovskih društev do dijaških stanovskih organizacij. V Ljubljani je bilo to vprašanje predmet ostre dvodnevne debate, ki ji je sledil sklep, da se orlovska dijaška društva zopet spremenijo v odseke stanovskih dijaških organizacij, kakor je to bilo prva povojna leta do osamosvojitve orlovske podzveze. V Mariboru je bil to edini predmet debate med dijaki in je tudi tam zelo razburjal duhove. V Ljubljani je bilo veliko število dijaštva stanovsko orijentiranega, v Mariboru so bile vrste zelo deljene. V Ljubljani se je vsa debata strnila okoli koordinacije in subordinacije obojestranskih društev, v Mariboru so pa šli pristaši osamosvojitve dalje in so hoteli debatovati v tem smislu, ali naj dijaška stanovska društva sploh še obstojajo, ali naj jih popolnoma nadomesti dij. Orel. Sklep te debate je bila določitev posebne komisije, sestojee iz članov O. P. in S. D. Z., ki naj zadevo uredi. Tako je sedaj stanje po obeh zborovanjih. Treba je, da se poprimemo tega vprašanja »sine ira et studio«, kar mogoče ni bilo na zborovanjih. Razvoj gotovo ne sme iti v tej smeri kot je šel do sedaj. Kakor na vso ostalo slovensko mladino, je imelo orlovstvo tudi na dijaštvo velik vpliv, ki je rodil mnogo dobrih pa tudi mnogo slabih posledic, kajti del vzrokov za to veliko depresijo kat. dijaštva, ki jo komaj preživljamo, moramo iskati v tem vplivu. Naše dijaške organizacije so bile razbite na dveje in logična posledica tega napačnega razvoja in napačnega razumevanja naloge orlovstva med dijaštvom je bila zahteva, da stanovskih dijaških organizacij ni treba več, da vse njihove naloge lahko prevzame orlovstvo. Do tega je lahko prišlo radi vsesplošnih simpatij, ki jih uživa orlovstvo v katoliškem pokretu. Zaradi tega so naši najboljši tovariši z vso vnemo delovali v dijaških orlovskih odsekih (pozneje društvih), za stanovska društva je pa zmanjkalo delavcev. Delo v dijaških orlovskih društvih ni obstajalo toliko v spoznavanju našega krščansko-socialnega programa, — kar pa mora biti prvo v dijaških društvih, če ne čemo pasti v idejno letargijo, kolikor se je izživljalo v velikih naporih in skrbah za javne prireditve, ker nam je bilo menda orlovstvo samo ideja. Dijaštvo je pri orlovstvu pač mnogo pridobilo za dobro vodstvo organizacij, idejnega pogona pa ni dobilo. Poleg teh neprilik je šla še »Zora« v Zagreb v povojnem jugoslovanskem navdušenju, da se pohrvati in tako ni ostalo nobene vezi med slovenskim katoliškim dijaštvom. Nastopila je depresija, kakršne še nismo doživeli.

Vsa povojna leta smo organizirali in reorganizovali, pa nismo napravili drugega kot J. K. D. Ligo, dete povojnega jugoslovanskega idealizma. Na napačnih principih organizirana ni imela prav nobenega vpliva na naš razvoj. Prišli smo tako daleč, da smo pustili umreti svojo matico S. D. Z., ki je tako vdano izdihnila, da tega še zapazili nismo, ne mi, pa tudi ne kdo drugi. Zborovanje ob katoliškem shodu ni ničesar zboljšalo. Sprejete so bile resolucije, za lase privlečene, ki so bile takoj pozabljene, ker niso bile sprejete iz hotenja tovarišev, iz njihovega prepričanja. Resolucije so se sprejemale, kakor se včasih pišejo recepti, samo da je nekaj. Kdo se je takrat brigal za program. (Saj je moral staviti letos tov. Šedivy resolucijo vseh resolucij, da naj se njena lanska resolucija začne že enkrat izvajati, kajti vsi smo nanjo že pozabili oziroma nikoli zanjo vedeli nismo.) Po vsem tem je razumljivo, da je lahko vsak šaril po naših vrstah, ne da bi se mi najmarje uprli. Zaradi osamosvojitve dijaških odsekov ni padla niti ena beseda ne pro ne contra. Odbori so izvršili nalogo od O. P. in končano. To je bilo mogoče dobro med mladino na deželi, ki pred orlovstvom ni imela nobene organizacije, ni pa bilo dobro med dijaštvom, ki je že imelo svojo cvetočo organizacijo.

Sanacija dijaškega pokreta je izšla iz akademskih vrst po Akademski zvezi, ki je bila preteklo šolsko leto ustanovljena. Dobili smo svoje glasilo, najmočnejšo vez med nami, izvedli smo zborovanje, na katerem smo se enkrat vprašali po svojem programu sami med sabo, kdo smo in kaj hočemo, ustanovili smo zopet S. D. Z. in Počitniško zvezo. Upajmo, da je s tem začetek novega življenja med slovenskim katoliškim dijaštvom.

V naslednjem hočem premotriti glavna gesla iz debate na obeh zborovanjih. Glede koordinacije, zahtevane po O. P. in glede subordinacije, sklenjene na zborovanju v Ljubljani, sem mnenja, da se popolna koordinacija ne more dopustiti, posebno pa ne brez določenega delokroga. Dveh ali treh enakovrednih dijaških organizacij res ne moremo imeti, ker si te lahko stojе še mnogo bolj v nasprotju, kot so si letos stale. Še manj pa moremo dopustiti, da bi bila vrhovna dijaška instanca kaka druga kot S. D. Z.

Zelo sem bil presenečen nad mariborsko zahtevo po odpravi stanovskih društev. Imel sem priliko spoznati, da stanovska zavest med mariborskim dijaštvom le ni tako padla po tej hudi depresiji in da je to bolj umetno delo kot pa lastnina mariborskega dijaštva.

Kako naj postane orlovska organizacija tudi naša stanovska organizacija? Namen dijaških odsekov, da dobi orlovstvo dobrih voditeljev ni tako važen, da bi morali pustiti svoje organizacije, ker se dober voditelj bolj rodi, kot pa izuči. Dokaz je bilo dosedanje vodstvo O. P. Dijaški Orli imajo mnogo večji pomen kot gimnastični odseki, kot pa vzgajališča voditeljev. Kje se bodo pa vzgajali voditelji za druge panoge katoliškega pokreta? Telovadba in sport se mora gojiti med dijaštvom in če imamo slovenski katoličani za vse panoge življenja svoje organizacije, naj za to panogo med dijaki preskrbi Orel. Vso ostalo usovršitev pa mora dobiti dijak v svojih društvih, vsaka druga rešitev bi vodila do hiranja. S tem pa ni rečeno, da se dijaštvo ne da voditi, res pa je, da si hoče voditelje samo po svoji pameti in srcu izbirati. Nikakor ne morem oprostiti tistim, ki so hoteli to našo najsvetejšo pravico in dolžnost brez pravega premisleka zapraviti. Dijaštvo mora vedno svobodno in samostojno izpovedovati svoje mišljenje in korakati za komur hoče. Dijaštvo si želi svetovalcev kot je bil Krek, nikdar pa ne bi preneslo vodstva, razen tistega, ki si ga samo izbere. Če je n. pr. predsedstvo O. P. zmožno za našega svetovalca, ga bomo gotovo sprejeli, nikdar ga pa ne bomo sprejeli kot voditelja, ker si ga ne moremo sami postaviti. Kdor od starejših se more toliko pomladiti, da razume mladi rod in mladi rod njega, postane njegov svetovalec. Če pa more dati slutnjam mladega rodu tudi izraza, more postati njegov voditelj.

Nikdo naj ne vzame teh besedi kot izraz slabe volje do orlovstva. Tak res nisem. Ono mi je kot slovenskemu fantu še vedno to, kar mi je bilo še orlovskemu naraščajniku ali pa članu. Saj je ravno orlovstvo tista vez, ki me najbolj prijateljsko, res prav bratsko veže s fanti domače vasi. Največje prijateljstvo rodi navdušenje za skupno delo, za skupne cilje. Orlovska telovadnica ne pozna doktorjev in rokodelcev, ampak pozna resnične brate po srcu, ravno tako tudi orlovska uniforma, samo ne v toliki meri. Zato smatram za najlepšo nalogo katoliškega dijaštva, da ono skuša doumeti in doživeti svoj krščanski program med tovariši v društvih, ta program pa z navdušenjem ponesti med fante v orlovska društva, da beseda bo meso postala, da uresničimo misli o bodoči krščanski demokraciji, da se približamo kraljestvu božjemu na zemlji.

JUHAN

„JUHAN“

se dobi v vseh specerij-
skih prodajalnah

Hranilnica kmečkih občin

v hiši Zadrúžne zveze v Ljubljani Dunajska cesta št. 82

Edini pupilarno varen zavod kmečkih občin, kjer nalagajo tudi sodišča in občine denar nedoletnih, preskrbljencev, preklicancev, ustanov, ubožnih in drugih javnih zakladov, varščin, zapuščin itd.

Hranilne vloge se obrestujejo najugodneje, vezane vloge po dogovoru. — Za varnost vlog jamči 21 večjih kmečkih občin-ustanoviteljc z vsem premoženjem in vso davčno močjo.

Vložne knjižice vseh drugih denarnih zavodov sprejema hranilnica kot gotov denar in se obrestovanje ne prekine. — Vse davke vlog plača zavod sam. — Spekulacija z vlogami izključena, ker je hranilnično poslovanje v smislu pravil pod nadzorstvom vladnega komisarja.

Stavbeno in opekarsko podjetje IVAN OGRIN, LJUBLJANA

Telefon 426 Grubarjevo nabrežje št. 8 Telefon 426

se priporoča za vsa stavbena dela ter nudi po zelo nizkih cenah **opeko** vseh vrst: strešno, zarezano in navadno (bobrovec), žlebnike, opeko za tlak in cementne cevi.

Lastna opekarna na Črnučah.

Zaloga tudi v Ljubljani.

Stanje vloženega denarja preko 90,000.000 Din ali
360,000 000 Kron.

Sprejema vloge na kranilne knjižice in tekoči račun
proti najugodnejšemu obrestovanju.

Zlasti plačuje za vloge proti dogovorjeni odpo-
vedi v tekočem računu najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti, tudi tekočega
računa, je večje kakor kjerkoli drugod, ker
jamči za nje poleg lastnega hranilničnega
premoženja še

mesto „Ljubljana“

(Gradska

šte dionica)

Mestna hranilnica Ljubljanska v Ljubljani.

z vsem premoženjem in davčno močjo.
Ravno radi tega nalagajo pri njej tudi **so-**
dišča denar mladoletnih, **župni uradi**
cerkveni in **občine** občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje pri-
hranke največ v naši hranilnici, ker je

denar popolnoma varen.